

ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำคาบเกี่ยว

พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๗

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กันยายน ๒๕๕๔

ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค
พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำคาบเกี่ยว พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กันยายน ๒๕๕๔

คำนำ

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค เป็นแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำ เพื่อมุ่งหวังในการใช้เป็นกรอบในการกำหนดบทบาทและสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายในพื้นที่ ให้จัดทำแผนปฏิบัติการทั้งในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น สำหรับแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำคาบเกี่ยว (ลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำน้อย) พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ได้ดำเนินการจัดทำโดยการกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีสาระสำคัญเน้นการต่อยอดและให้มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ยุทธศาสตร์แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน

กระบวนการในการจัดทำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำคาบเกี่ยว พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ ได้กำหนดใช้กระบวนการและขั้นตอนของการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีเพื่อกำหนดกรอบและประเด็นได้ครอบคลุมทุกมิติ พร้อมทั้งได้นำแนวคิดหรือหลักการด้าน เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างกระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม/ลุ่มน้ำท่าจีน การบริหารจัดการลุ่มน้ำด้วยหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม รวมถึงการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ ฉบับนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับจังหวัดและท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรมและคุ้มค่าสูงสุด

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕

สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ บทนำ	๑
๑.๒ ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำประเด็นสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน (พ.ศ.2555-2559)	๒
๑.๓ ระบบคุณค่าของประเด็นยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน (พ.ศ.2555-2559)	๒
๑.๔ การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน	๕
๑.๕ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน	๕
๑.๖ การสร้างกระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม/ลุ่มน้ำท่าจีน	๖
๑.๗ การบริหารจัดการลุ่มน้ำด้วยหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม	๗
บทที่ ๒ ทบทวนประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ประเทศ	
๒.๑ กรอบการพัฒนาประเด็นยุทธศาสตร์ของประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๘
๒.๒ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อประเด็นยุทธศาสตร์ของประเทศในระยะ ๕ ปี ข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๙
๒.๓ การบูรณาการมาตรการรองรับประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๑๓
๒.๔ ประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมองประเทศในระยะ ๕ ปี ข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๑๕
บทที่ ๓ สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน	
๓.๑ บริบทลุ่มน้ำท่าจีน	๑๗
๓.๒ ลักษณะของแม่น้ำท่าจีน	๑๘
๓.๓ การบริหารจัดการน้ำในแม่น้ำท่าจีน	๑๙
๓.๔ สถานการณ์คุณภาพน้ำและแหล่งกำเนิดน้ำเสียในแม่น้ำท่าจีน	๑๙
๓.๕ ประเด็นปัญหาในลุ่มน้ำท่าจีนที่สำคัญ	๒๐
๓.๖ จุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายพันธมิตรเพื่อฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	๒๑
๓.๗ พัฒนาการของกลไกด้านกฎระเบียบเพื่อดำเนินงานฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	๒๒
๓.๘ การวิเคราะห์ SWOT ของการดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	๒๔
๓.๙ กิจกรรมที่สำคัญของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน	๒๖
๓.๑๐ การประเมินผลการดำเนินงานในการฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน	๒๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ การวิเคราะห์ความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	
๔.๑ การวิเคราะห์ความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	๓๔
๔.๒ การจำแนกกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	๓๕
๔.๓ บทบาทของพันธมิตรลุ่มน้ำในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน	๓๖
บทที่ ๕ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน	
๕.๑ แนวคิดของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน	๓๙
๕.๒ วิสัยทัศน์	๔๐
๕.๓ เป้าประสงค์	๔๐
๕.๔ ตัวชี้วัดหลัก	๔๐
๕.๕ ประเด็นสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)	๔๑
บทที่ ๖ กลไกขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมสำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนสู่การปฏิบัติ	
๖.๑ หลักการในการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน	๔๖
๖.๒ กลไกการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน	๔๖
๖.๓ แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิบัติราชการอย่างบูรณาการตามภารกิจของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน	๔๗
บทที่ ๗ การริเริ่มโครงการสำคัญเพื่อรองรับยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน	
๗.๑ การประเมินแนวโน้มของสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและประเด็นท้าทายในลุ่มน้ำท่าจีน	๔๙
๗.๒ พัฒนาการและทิศทางของแผนงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน	๕๑
๗.๓ การวิเคราะห์กลุ่มของโครงการสำคัญที่เกี่ยวกับประเด็นท้าทาย	๕๒
๗.๔ กลไกการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับโครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม	๕๔
๗.๕ รูปแบบที่เหมาะสมในการบูรณาการการทำงานแบบมีส่วนร่วม	๕๕
เอกสารอ้างอิง	๕๘

สารบัญรูป

เรื่อง

หน้า

ภาพที่ ๑-๑ ขั้นตอนและกระบวนการในการจัดทำประเด็นสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

๒

ภาพที่ ๓-๑ ขอบเขตของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน (ครอบคลุม ๔ จังหวัดคือ จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร)

๑๘

สารบัญตาราง

เรื่อง

หน้า

ตารางที่ ๒-๑ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่กระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า
(พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

๑๐

ตารางที่ ๒-๒ ประเด็นการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

๑๒

ตารางที่ ๓-๑ การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคามของลุ่มน้ำท่าจีน

๒๕

ตารางที่ ๓-๒ การวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงานฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

๒๘

ตารางที่ ๔-๑ การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความสนใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน

๓๔

ตารางที่ ๔-๒ การจำแนกกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน

๓๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ บทนำ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในภาพรวมของประเทศ ตามมาตรา ๑๓ และมาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยที่ผ่านมามีการจัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๙ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี เพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินงานเชิงนโยบายของรัฐในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีศักยภาพเอื้อต่อการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้เน้นความสำคัญของการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๙ ซึ่งเป็นแผนในระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยการจัดทำแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ นำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์และประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมาอยู่ในช่วงของการใช้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือ (๑) รักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติและความสมบูรณ์ทางระบบนิเวศ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒) รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (๓) ปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศ ภายใต้กรอบการดำเนินงานตามพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการดำเนินงานได้ยึดหลัก ๕ หลักมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluters Pay Principle: PPP) หลักความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน (Public-Private Partnership) หลักการระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle) หลักการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ (Public Disclosure) และหลักผู้ได้รับประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiary Pay Principle)

อนึ่ง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในห้วงที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการไม่สามารถผลักดันให้เกิดการนำมาตรการเชิงกฎหมายสนับสนุนการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งข้อจำกัดด้านความพร้อมด้านการบังคับใช้กฎหมาย แต่ถึงอย่างไร ตลอดระยะเวลาของการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ยืนยันให้เห็นความมุ่งมั่นในการผลักดันมาตรการเชิงนโยบายและผลักดันให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมทั้งทางด้านการระเบียบ/กลไก และบุคลากรที่สามารถปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐและความคาดหวังของสังคม ซึ่งการดำเนินงานเชิงนโยบายของประเทศที่ดำเนินมา ต้องวางยุทธศาสตร์ที่มีลักษณะเชื่อมโยงและสามารถถ่วงดุลเป็นลำดับขั้นได้อย่างบูรณาการ เริ่มตั้งแต่ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ซึ่งควรสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นสำคัญ อันมีผลต่อการดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศตามแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล โดยประเด็นยุทธศาสตร์ต้องนำไปสู่แผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีรายละเอียดของกลยุทธ์สำหรับการขับเคลื่อนการบริหารจัดการที่บังเกิดผลเป็นรูปธรรม

สำหรับการแปลงประเด็นยุทธศาสตร์ระดับประเทศ และกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ ๕ ปีที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องจัดทำขึ้นนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานในสังกัด

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ต้องกำหนดให้มีการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ลุ่มน้ำขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบในการวางแผนพัฒนา/บริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของกลุ่มน้ำ ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนระดับภาคที่มีคุณภาพได้นั้น ต้องบูรณาการประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงการจัดการฐานทรัพยากรลุ่มน้ำครอบคลุมทุกมิติ และคำนึงถึงการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ ภายใต้หลักการ พื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม

๑.๒ ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำประเด็นสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำกิน (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

กรอบแนวคิดและกระบวนการในการจัดทำประเด็นสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำกิน (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ประกอบด้วย ขั้นตอนการดำเนินงาน และผลผลิตที่คาดหวังจากการดำเนินงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ภาพที่ ๑-๑)

ภาพที่ ๑-๑ ขั้นตอนและกระบวนการในการจัดทำประเด็นสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำกิน

๑.๓ ระบบคุณค่าของประเด็นยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำกิน (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues/Strategic Framework) เป็นการกำหนดกรอบทิศทางในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยการนำประเด็นยุทธศาสตร์มากำหนดเป็นนโยบายของรัฐ (State Policy) ที่สอดคล้องสภาพปัญหาและโอกาสการพัฒนา (Problems and Opportunities) รวมทั้งเป็นไปตามความต้องการของสังคม รวมทั้งเป็นไปตามเงื่อนไขที่เป็นปัจจัยแวดล้อม (Environment) ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ที่อาจมากระทบต่อการดำเนินงานเชิงนโยบายของประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน ควรมุ่งเน้นการดำเนินงานเชิงบูรณาการ กล่าวคือ เป็นประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำมากำหนดเป็นนโยบายที่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สามารถนำไปเป็นกรอบแนวทางเพื่อการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการได้อย่างเป็นรูปธรรมและตอบสนองต่อนโยบายของรัฐทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งประเด็นยุทธศาสตร์ที่ต้นนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงในทุกมิติ ทั้งมิติด้านนโยบายและแผน มิติด้านองค์การบริหารจัดการ มิติด้านการงบประมาณ มิติด้านการบูรณาการแผนงาน/โครงการสู่การปฏิบัติ และมิติด้านผลลัพธ์ (Output) ผลได้ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ของการปฏิบัติงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน

ระบบคุณค่า (Values System) ของประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ของลุ่มน้ำท่าจีนนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกการบริหารงานเชิงนโยบายที่ต้องกำกับ ผลักดัน ประสาน สนับสนุน และกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีแนวทางการบูรณาการ/เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการ ดังนี้

๑) เป็นเครื่องมือของรัฐในการดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ

ประเด็นยุทธศาสตร์ต้องเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีร่วมพัฒนาทุกภาคส่วน ดังนั้นหากต้องดำเนินการมาตรการทางนโยบาย กฎหมาย มาตรการ แผนการจัดการ โครงการ กิจกรรม หรือเครื่องมือ/กลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ย่อมต้องอาศัยการวิเคราะห์ประเด็นในการขับเคลื่อนที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้รัฐสามารถดำเนินนโยบายได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม และเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ในปัจจุบันที่บทบาทของภาคประชาสังคม (Civil Society) มีความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจในนโยบายของรัฐ ยิ่งยืนยันให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ใช้เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนและผลักดันนโยบาย

๒) กำหนดหน่วยงาน/องค์กรความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดขึ้นมา จะบ่งบอกถึงมาตรการขับเคลื่อนอะไรบางอย่างที่ต้องดำเนินการ (What) จะดำเนินการมาตรการเหล่านั้นอย่างไร (How) และย่อมทราบได้ว่ามาตรการนั้นมีหน่วยงานใดเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก (Who) ดังนั้น การจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์จึงต้องมีความชัดเจนในเชิงมาตรการที่ต้องกระทำในห้วงเวลาหนึ่ง ซึ่งแต่ละหน่วยงานรับผิดชอบต้องมีบทบาทหลักในการดำเนินงานตามภารกิจ (Core Function) ของหน่วยงาน และในบางกรณีการดำเนินงานของหน่วยงานอาจมีความจำเป็นต้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน (Shared Function) เนื่องจากหลายมาตรการที่ต้องขับเคลื่อนให้บังเกิดผลอย่างมีเอกภาพและทิศทางเดียวกัน ก็มีความจำเป็นต้องผสมผสาน (Integrated) กลไกการดำเนินงานโดยยึดหลัก พื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม-การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Area-Function-Participation-Decentralization: AFP & D) ซึ่งเป็นการเพิ่มสมรรถนะของหน่วยงาน/องค์กรในการสนับสนุนการปฏิบัติงานซึ่งกันและกันอย่างกลมกลืน (Harmonized) และให้ผลการปฏิบัติงานที่ตอบสนองต่อเป้าหมายได้ตามเจตนารมณ์และเป็นการประหยัดงบประมาณในการจัดตั้งหน่วยงาน/องค์กรบริหารจัดการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาใหม่ สอดคล้องกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

๓) นำประเด็นยุทธศาสตร์มาแปลงเป็นนโยบายและแผนการจัดการที่สอดคล้องกับความต้องการ

นโยบาย (Top Policy) หรือแผนการจัดการ (Management Plan) กำหนดขึ้นจากความคาดหวังของผู้วางแผนที่พึงต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ ซึ่งประเด็นยุทธศาสตร์ สามารถนำไปสู่การสร้างแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่อไป โดยครอบคลุมทั้งประเด็นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และประเด็นด้านการป้องกัน/ขจัดมลพิษสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี รวมตลอดจนยังสามารถแปลงไปสู่ประเด็นการพัฒนาประสิทธิภาพและกลไกการบริหารจัดการที่ดี

ในช่วงปี พ.ศ.2555-2559 ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไก/เครื่องมือที่ใช้ในการตัดสินใจ (Decision Making) ในการพัฒนาด้านต่างๆ ของรัฐ ที่ไม่ส่งผลต่อการโต้แย้งของสังคมหรือสาธารณะ รวมทั้งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เช่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment: SIA) ซึ่งมีความจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาระบบการกำกับ/ตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับ รวมถึงความจำเป็นของการนำกลไกการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) มาใช้ในการตัดสินใจเชิงนโยบายและแผนงานหลักของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่อาจกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ ซึ่งอาจหมายรวมถึง การพัฒนากรอบการประเมินผลกระทบด้านความขัดแย้ง (Conflict Impact Assessment: CIA) เพื่อรองรับประเด็นความขัดแย้งและข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการ และ/หรือการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่วิกฤติ เช่น พื้นที่เขตควบคุมมลพิษมาตาปุด พื้นที่ลุ่มน้ำวิกฤติภัยแล้ง พื้นที่ที่รองรับการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่สำคัญ เป็นต้น

๔) ช่วยในการกำหนดยุทธศาสตร์งบประมาณในการดำเนินงานได้

ประเด็นยุทธศาสตร์ในแต่ละด้าน/มิติ ย่อมมีความสำคัญในการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ครอบคลุมแผนงานด้านการสงวน คุ้มครอง อนุรักษ์ พื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงแผนงานด้านการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R & D) ตลอดจนแผนงานสื่อสารประชาสัมพันธ์กับสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ จิตสำนึก และพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยปัจจุบันรัฐบาลได้นำประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากำหนดเป็นนโยบายและแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ๔ ปี ซึ่งมีผลต่อความเชื่อมโยงกับระบบยุทธศาสตร์งบประมาณแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Strategic Performance-based Budgeting: SPBB) ที่พิจารณาสนับสนุนงบประมาณให้เกิดความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำ

๕) สนับสนุนการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น/ระดับลุ่มน้ำ

เป็นการบูรณาการประเด็นยุทธศาสตร์ที่สามารถบ่งชี้ถึงประเด็นปัญหาที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาภูมิภาค (Regional Scale) จังหวัด (Provincial Scale) และระดับท้องถิ่น (Local Scale) รวมถึงระดับพื้นที่ (Site Scale) รวมถึงพื้นที่ที่อ่อนไหวต่อการคุกคาม/รบกวนคุณค่าสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาเชิงพื้นที่เหล่านี้ มีความสำคัญต่อการกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ หรืออาจพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหาในภาพรวมที่เอื้อต่อการสร้างธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม อันเป็นการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มีต่อการเข้าถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาจกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ การสนับสนุนการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่นั้น ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และภาคีร่วมพัฒนาเชิงพื้นที่ (Boundary Partners) อย่างแข็งขัน ทั้งการให้ข้อมูล และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของสาธารณะ (Public Right to Know) การวิเคราะห์ประเด็นปัญหา (Problems Analysis) การร่วมเป็นคณะกรรมการ/คณะทำงาน/ที่ปรึกษา และร่วมปฏิบัติการ และการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ทั้งการมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน ผ่านผู้นำท้องถิ่น ผ่านการแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะ/เวทีประชาคม หรือในรูปแบบอื่นใดที่สอดคล้องกับช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และเกิดกลไกการสื่อสารข้อมูลกลับ (Reflection) เช่น การส่งเสริมการติดตามสถานภาพของระบบนิเวศโดยฐานชุมชน (Community-based Ecosystem Monitoring: CBEM) โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้สภาพภูมินิเวศของชุมชน เพื่อประเมินศักยภาพของทรัพยากรชีวภาพที่ชุมชนเข้าถึงการใช้ประโยชน์ พร้อมทั้งติดตามการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของทรัพยากรชีวภาพ โดยเลือกตัวชี้วัดอย่างง่าย ที่ชุมชนสามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงในเชิงชนิด ปริมาณ สัตว์ส่วน และการกระจาย ซึ่งรูปแบบของแผนงานดังกล่าวเป็นแนวทางหนึ่งที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

๖) ช่วยเสริมสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำที่มีประสิทธิภาพ

การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ มีส่วนสำคัญในการพัฒนากรอบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะการดำเนินงานเชิงนโยบาย แผนการจัดการ มาตรการขับเคลื่อน ทั้งนี้ระบบติดตาม (Monitoring System) เป็นกระบวนการตรวจสอบประสิทธิภาพการดำเนินงานในแต่ละช่วงเวลา โดยกำหนดองค์ประกอบการติดตามในด้าน การใช้ระยะเวลาการดำเนินงาน ความพร้อมของบุคลากร/หน่วยงาน แผนการปฏิบัติงาน งบประมาณ รวมทั้งเป้าหมายของการปฏิบัติงาน ขณะที่ระบบการประเมินผล (Evaluation System) เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ในขั้นสุดท้าย โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Indicators: KPI's) เป็นดัชนีชี้วัดสัมฤทธิ์ผลจากการดำเนินงาน อันเป็นการยืนยันถึงการบรรลุสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งสามารถวัดได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

๑.๔ การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำจัน

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Society) เป็นการผสมผสานองค์ความรู้เชิงนิเวศที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมการสร้างประโยชน์ในทางเศรษฐศาสตร์ที่เอื้อต่อการรักษาสถิตของระบบนิเวศ แม้ว่าจะมีการนำทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้ประโยชน์ แต่ยังคงคำนึงถึงการรักษาททรัพยากรต้นทุนไว้ให้ผลผลิตในระยะยาว โดยมีแนวคิดหลักดังนี้

๑) มุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ในการจัดการ ทั้งองค์ความรู้ด้านระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และองค์ความรู้ชุมชน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อาจเชื่อมโยงกับฐานวัฒนธรรมของชุมชน

๒) เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่ามาพัฒนา/ใช้ประโยชน์ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ในทางใดทางหนึ่ง โดยไม่มีการนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ทางตรง (Direct Use)

๓) เป็นการบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีศักยภาพมาต่อยอดในเชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม (Community-based Eco-tourism) การถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม/จารีตของชุมชนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคม

๔) มุ่งเน้นให้สังคมและสาธารณะเข้าถึงการใช้ประโยชน์ การให้บริการอย่างเป็นธรรมและมีจริยธรรมที่ดี ดำรงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้ประโยชน์แก่คนรุ่นหลังอย่างยาวนาน ภายใต้หลักการจัดการแบบร่วมมือกันของกลุ่มคนในท้องถิ่น (Collaborative Management)

๕) เป็นกลไกของการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการสร้างเศรษฐกิจสีเขียวได้นั้น ต้องอาศัยบทบาทของผู้นำชุมชน ความร่วมมือของมวลสมาชิกในท้องถิ่น แผนปฏิบัติการชุมชนที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การสนับสนุน/ช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก รวมถึงการเรียนรู้อย่างแข็งขันของชุมชนเอง

ดังนั้นพื้นฐานของการสร้างเศรษฐกิจสีเขียวขึ้นนั้น จึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการสำรวจและประเมินศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น การวางแผนจัดการ/ฟื้นฟูที่เหมาะสม การนำทรัพยากรส่วนที่เพิ่มพูนมาใช้ประโยชน์โดยมีกติกาที่เป็นที่ยอมรับ/ฉันทามติร่วมกัน (Consensus Building) การศึกษา/วิจัย/ค้นคว้าเพื่อพัฒนาทรัพยากรมาเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน การทดลอง/สาธิตและนำร่อง ตลอดจนการปฏิบัติจริง เพื่อให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

๑.๕ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำจัน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวความคิดในการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน ชุมชน และสังคมให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบทิศทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ซึ่งมีหลักการพื้นฐานดังนี้

๑) ความมีเหตุผล หมายถึง การนำหลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าก่อนการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์ โดยก่อนการใช้ประโยชน์จำเป็นต้องวิเคราะห์และวางแผนอย่างมีเหตุผล (Rational Use) หากตัดสินใจแล้ว ต้องใช้ทรัพยากรเหล่านั้นอย่างชาญฉลาด (Wise Use)

๒) ความพอประมาณ หมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างเพียงพอต่อความจำเป็น (Serve Need) โดยให้ความสำคัญกับการใช้เพื่อประโยชน์ที่แท้จริง และต้องไม่มีการสูญเสียทรัพยากร (Resources Waste) เกิดขึ้นจากกระบวนการเก็บเกี่ยวและใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น ความพอประมาณนั้น จึงเป็นการไตร่ตรองถึงความเหมาะสมของกาลเทศะ (Time and Space) ควบคู่ไปด้วย

๓) มีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งในระดับสังคมท้องถิ่น สังคมประเทศ และสังคมโลก ครอบคลุมถึงความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี/ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นการมีภูมิคุ้มกัน จึงเป็นการตรวจสอบความพร้อมของตนเอง/ชุมชนในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และความอ่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต รวมถึงลดจนการดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เช่น การกำหนดนโยบายที่รัดกุม การส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคมวงกว้าง การสร้างเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงาน การสร้างความมั่นคงด้านอาชีพ/รายได้ รวมทั้งการดูแลสุขภาพทางกายและใจที่พร้อมสมบูรณ์

อนึ่ง เพื่อให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกิดการขับเคลื่อนในแนวทางที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการสร้างความยั่งยืนของระบบนิเวศธรรมชาติและนิเวศชุมชน จึงต้องอาศัยองค์ประกอบสนับสนุน ๒ ประการคือ (๑) ฐานความรู้ ซึ่งหมายถึง การรวบรวม ค้นคว้า และสังเคราะห์ความรู้อย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม โดยความรู้ที่รวบรวมได้นั้น อาจเกิดจากการคิดวิเคราะห์ผ่านประสบการณ์จริง หรืออาจเกิดจากการศึกษาจากเอกสาร/ตำราที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดปัญหาที่แตกฉาน (๒) คุณธรรม ซึ่งหมายถึง การรับรู้ถึงคุณค่าภายในของความดีงามที่ควรดำรงรักษาไว้สำหรับการประพฤติปฏิบัติตน ตามครรลองและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคุณธรรมจะเป็นตัวกำกับการดำรงตนให้สอดคล้องกับความรู้ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นธนาคารอาหารสำหรับชุมชน การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในชุมชน การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าเพื่อการเกษตรโดยใช้แฝก การทำฝายแบบผสมผสาน (Check-dam) การปลูกไม้แบบผสมผสาน/วนเกษตร (Agro-forestry) การทำเรือนเพาะชำกล้าไม้ในท้องถิ่น การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ การอนุรักษ์พันธุ์กรรมข้าวพื้นเมือง การไม่เผาวัชพืชทางการเกษตรเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของดิน การจัดทำศูนย์เรียนรู้ชุมชนพึ่งตนเองเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม การฟื้นฟูป่าโดยไม่ต้องปลูกป่า (เน้นการกันพื้นที่มิให้ไฟป่ารบกวน) การฟื้นฟุทรัพยากรประมงพื้นบ้าน รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๑.๖ การสร้างกระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม/ลุ่มน้ำท่าจีน

กระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) เป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความเป็นธรรมในสังคม และช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มผู้มีโอกาสน้อยในสังคม และไม่สามารถเข้าถึงการให้บริการของรัฐ ทั้งด้านการรับบริการ และเข้าถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการเรียกร้องความเป็นธรรมทางสังคม โดยหลักการสำคัญของการสร้างยุติธรรมสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

๑) กลไกการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

๑.๑ พัฒนาช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายช่องทาง

๑.๒ การจัดการความรู้เพื่อการสื่อสารที่ถูกต้องและไม่มีการบิดเบือนข้อเท็จจริง

๑.๓ มีการสร้างกลไกการปฏิสัมพันธ์กับข้อมูลแบบสองทาง (Two-way Communication)

๑.๔ การสื่อสารที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๒) ส่งเสริมความสามารถในการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน/ความร่วมมือของชุมชน

๒.๑ มีการจัดเตรียมกลุ่มผู้สนใจ (Interest Group)

๒.๒ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม/ชุมชนอย่างสร้างสรรค์

- ๒.๓ ผลักดันและเชื่อมโยงการสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๒.๔ การส่งเสริมภาวะผู้นำของกลุ่ม/องค์กรชุมชน รวมถึงการกำหนดกติการองรับ
- ๒.๕ การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน (ร่วมคิด/ร่วมปฏิบัติ/ร่วมรับประโยชน์/ร่วมติดตามตรวจสอบผล/ร่วมสรุปบทเรียนที่เป็นผลมาจากการดำเนินงาน)
- ๓) การเข้าถึงคุณค่าและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้กฎกติกาที่เป็นที่ยอมรับ
 - ๓.๑ กำหนดรูปแบบการเข้าถึง/แบ่งปันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - ๓.๒ กำหนดปริมาณการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่คำนึงถึงศักยภาพและต้นทุนของทรัพยากร
 - ๓.๓ การกำหนดผู้ควบคุม/กลไกการควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม
 - ๓.๔ การอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์และยั่งยืน
- ๔) การพัฒนากลไกเพื่อรองรับสิทธิของประชาชนเพื่อจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและเกิดดุลยภาพระหว่าง
การอนุรักษ์และพัฒนา
 - ๔.๑ การรองรับสิทธิและโอกาสของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น
 - ๔.๒ การแสวงหาทางเลือกในการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
 - ๔.๓ การรักษาประโยชน์ของสาธารณะในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างการยอมรับของสังคมที่มีต่อการเรียกร้องทางสังคม
 - ๔.๔ การเจรจาต่อรอง (Negotiation) กับหน่วยงาน/กลไกที่มีอำนาจการตัดสินใจ
- ๕) การดำเนินคดีทางสิ่งแวดล้อมตามกระบวนการยุติธรรม/การฟ้องร้องต่อศาล
 - ๕.๑ การติดตามและตรวจสอบเหตุการณ์ที่มีการละเมิดการกระทำผิดกฎหมาย
 - ๕.๒ การค้นหาหลักฐานเพื่อยื่นฟ้องผ่านกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น (ตำรวจ/อัยการ)
 - ๕.๓ การพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เป็นที่ยอมรับต่อศาล/การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศาล
 - ๕.๔ การดำเนินการตามคำพิพากษา
- 5.5) การเรียกร้องความเป็นธรรมในช่องทางของศาลที่สูงกว่าหรือมีผลต่อการเรียกร้องความเป็นธรรมในระยะต่อไป

๑.๗ การบริหารจัดการลุ่มน้ำด้วยหลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม

หลักธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม (Good Governance) เป็นหลักการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลในการนำมาใช้ในการส่งเสริมการจัดการที่ดี โดยเฉพาะในระดับหน่วยงาน/องค์กรที่กำกับดูแลกิจการต่างๆ โดยในสาขาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงลุ่มน้ำ ประกอบด้วย หน่วยงานทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน องค์กรอิสระ สถานบันการศึกษา รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการทั้งในระดับนโยบาย การวินิจฉัยสั่งการ การบูรณาการความร่วมมือ เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการดำเนินงานที่จะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยหลักสากลของธรรมาภิบาล ประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ ประการคือ

- ๑) ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Accountability)
- ๒) ความโปร่งใส (Transparency)
- ๓) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)
- ๔) การทำให้เกิดความมั่นใจได้ (Predictability)
- ๕) การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness)
- ๖) การมีจรรยาบรรณทางการเมืองและจริยธรรม (Political Correct and Ethics)

บทที่ ๒

ทบทวนประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

๒.๑ กรอบการพัฒนาประเด็นยุทธศาสตร์ของประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

ประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) มีเป้าประสงค์หลัก เพื่อประมวลสถานการณ์และแนวโน้มด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในระยะ ๕ ปีข้างหน้า โดยมุ่งเน้นการกำหนดเป้าหมายที่พึงประสงค์ (Ultimate Goals) ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมภายในประเทศ (Internal Factors) ทั้งปัจจัยด้านนโยบาย องค์กรการบริหาร ความร่วมมือของประชาชน ตลอดจนพลังกระทำและอิทธิพลของมนุษย์ที่มีต่อการทรัพยากรธรรมชาติ (Human Driving Force) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (Land Use and Land Cover Change) รวมตลอดจนสภาพความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ ล้วนมีผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขและปัจจัยจากภายนอกประเทศ (External Factors) ที่อาจกระทบกระเทือนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เช่น กรอบความร่วมมือและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคต่างๆ ของโลก รวมตลอดจนการเคลื่อนย้ายสารเคมีจากต่างประเทศเข้ามาใช้ในกิจกรรมสาขาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในประเทศ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน

ดังนั้น ประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) จึงต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสถานการณ์และบริบททางสังคม ทั้งนี้การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) ต้องคำนึงถึงหลักความสอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่มีนัยสำคัญ ความสอดคล้องกับการกระจายอำนาจและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ที่มุ่งเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมในการขับเคลื่อนประเทศสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

ประเด็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องมีความเชื่อมโยงกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ที่เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง (People-center Approach) ชุมชนพึ่งตนเองได้ และต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ของสังคมในการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับปัจเจก และระดับชุมชน และต้องปรับทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม (Holistic) และมีการนำทุนทางสังคม (Social Capital) มาใช้ในการบริหารจัดการ ประเด็นหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการเป็นเศรษฐกิจและสังคมสีเขียว (Green Society) ซึ่งคำนึงถึงมาตรการสำคัญๆ เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของสังคมสู่รูปแบบการบริโภคอย่างยั่งยืนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Friendly Products) ส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการจากทรัพยากรชีวภาพที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) และต่อยอดนวัตกรรมท้องถิ่นสู่การสร้างเศรษฐกิจสีเขียว ใส่ใจต่อห่วงโซ่การผลิตที่ดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

สำหรับการรับมือกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในระดับโลกที่อาจกระทบต่อสังคมไทยนั้น มุ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและความหลากหลายทางชีวภาพโดยอาศัยกลไกการลดก๊าซเรือนกระจกจากการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของป่าในประเทศกำลังพัฒนา (Reducing Emissions from Deforestation and Degradation in Developing Countries: REDD) และการใช้กลไกตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ให้มีการดูแลรักษาระบบนิเวศ (Payment for Environmental Services: PES)

สำหรับทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศนั้น จำเป็นต้องอนุรักษ์ พื้นฟู และจัดการการเข้าถึงการใช้อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยน/แบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติและองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการอย่างยั่งยืน การใช้ทรัพยากรต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่/ระบบนิเวศ (Carrying Capacity) รวมทั้งต้องเร่งประเมินสถานภาพและศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การวางแผนจัดการและใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับศักยภาพที่มีอยู่อย่างมีส่วนร่วมและเป็นไปตามหลักอนุรักษ์วิธี (Conservation Practices)

ขณะเดียวกัน ต้องดำเนินมาตรการคุ้มครองพื้นที่เปราะบางของระบบนิเวศและพื้นที่วิกฤติที่สำคัญ เช่น พื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อการกัดเซาะชายฝั่ง พื้นที่ป่าต้นน้ำ พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ ๑ พื้นที่ปากแม่น้ำที่สำคัญ พื้นที่ที่มีความโดดเด่นของทรัพยากรชีวภาพที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และหายาก เช่น ระบบนิเวศเขาหินปูน โดยมาตรการที่ควรนำมาใช้ในการคุ้มครองพื้นที่เปราะบาง เช่น การประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม การจัดทำระเบียบ/กลไกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงพื้นที่ การประเมินสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติ การติดตามการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม รวมถึงลดจนการดำเนินการอย่างจริงจังต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติจากอุทกภัย วาตภัย ดินถล่ม โดยใช้การพัฒนาาระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) ที่มีประสิทธิภาพและชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้งานได้โดยง่าย สอดคล้องกับภูมินิเวศของชุมชนในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ผสมผสานกับการประยุกต์ใช้ความรู้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาระบบที่เป็นที่ยอมรับ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมือง ให้ความสำคัญกับการวางผังเมืองที่ผสมผสานแนวคิดระบบนิเวศเข้าด้วยกัน (Ecological-oriented) การขยายตัวและพัฒนาความเป็นเมือง (Urbanization) ต้องคงสภาพอัตลักษณ์ทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ส่งเสริมการวางผังเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green City) โดยใช้การออกแบบอาคาร สิ่งปลูกสร้างที่ประหยัดพลังงาน รวมทั้งส่งเสริมระบบโครงข่ายคมนาคมที่ลดการพึ่งพาพลังงานที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศควบคู่ไปด้วย

๒.๒ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อประเด็นยุทธศาสตร์ของประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

๑) การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมในภาพรวม

ปัจจัยแวดล้อม เป็นเงื่อนไข/สถานการณ์/สิ่งบ่งชี้ที่สำคัญและมีผลกระทบเชื่อมโยงต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ประกอบด้วย ปัจจัยแวดล้อมภายใน (Internal Factors) ซึ่งเป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้โดยตรง ประกอบด้วย จุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) และปัจจัยแวดล้อมภายนอก (External Factors) ที่ไม่สามารถควบคุมได้โดยตรง ซึ่งประกอบด้วย โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม (Threat) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ ๒-๑)

ตารางที่ ๒-๑ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่กระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

จุดแข็ง (Strengths: S) (+)	โอกาส (Opportunities: O) (+)
๑. ประเทศมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ รวมทั้งมีความหลากหลายทางชีวภาพที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ๒. มีการใช้พร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎหมายเฉพาะอื่นๆ อีกหลายฉบับเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๓. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชนท้องถิ่น/องค์กรอิสระ รวมทั้งมีกลไกการคุ้มครองสิทธิชุมชนท้องถิ่น ๔. บทบาทและความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕. มีหน่วยงานหลายหน่วยงานดำเนินการกิจกรรมเกี่ยวกับอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งบทบาทขององค์กรเอกชนและภาคธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR)	๑. ประเทศไทย ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมและมีความได้เปรียบเทียบในการแข่งขันและการลงทุนจากต่างประเทศ เนื่องจากมีพื้นที่ติดทะเล ทั้งทะเลอ่าวไทย ทะเลภาคใต้ฝั่งตะวันออก และภาคใต้ฝั่งตะวันตก ทำให้มีผลต่อการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจและการพาณิชย์ระหว่างประเทศ ๒. ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะของการต่อยอดการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสร้างมูลค่าทางการตลาดสิ่งแวดล้อม ๓. การดำเนินงานตามพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งกรอบความตกลงระหว่างประเทศในหลายประเด็น โดยมีหน่วยงาน/บุคลากรที่มีความชำนาญรับผิดชอบดูแล และพัฒนาสกลไภายในประเทศรองรับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เช่น CDM, REDD, Biodiversity ๔. กระแสการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับตัว (Adaptation) ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขทางสังคม เช่น การบริหารจัดการน้ำและลุ่มน้ำ การส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการใช้พลังงานที่สะอาด
๖. รัฐบาลมีนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นการสร้างสังคมสีเขียว (Green Society) ที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ๗. มีเครือข่ายสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะเครือข่าย ทสม. เครือข่าย รสทป. เครือข่ายลูกเสือสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม เครือข่ายชุมชนสีเขียว (Eco-villages) รวมถึงเครือข่ายของคณะกรรมการลุ่มน้ำทั่วประเทศ เป็นต้น	๕. ปริมาณนักท่องเที่ยวต่างชาติที่สนใจเดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประเทศไทย ทำให้เป็นโอกาสในการพัฒนาระบบการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยสามารถเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ๖. ประเทศไทย ตั้งอยู่ในประเทศเขตร้อนแถบศูนย์สูตร (Tropical Zone) ซึ่งส่งผลต่ออัตราการเจริญเติบโต (Growth Rate) ของทรัพยากรธรรมชาติและมีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการฟื้นตัวของระบบนิเวศทางธรรมชาติ (Self Recovery) ๗. สถานการณ์ของการเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ และ/หรือกรณีของความเสียหายต่อการเกิดน้ำท่วมฉับพลัน น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม ภาวะภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการบริการ รวมถึงการระบาดของโรคพืช/แมลงศัตรูพืช ทำให้เป็นโอกาสสำคัญในการสร้างกลไกการรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของภาครัฐในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์รองรับการดำเนินงาน

ตารางที่ ๒-๑ การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่กระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) (ต่อ)

จุดอ่อน (Weaknesses) (-)	ภัยคุกคาม (Threat: T) (-)
๑. หน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมขาดการบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ ๒. สถานการณ์ทางการเมืองยังไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่น และการตัดสินใจของการพัฒนา ๓. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ จากการใช้ทรัพยากรโดยขาดการวางแผนจัดการที่ดี รวมทั้งประเด็นปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ๔. ปัญหาความขัดแย้งในที่ดินป่าไม้ ส่งผลเชื่อมโยงต่อความไม่ไว้วางใจ ในการดำเนินนโยบาย/มาตรการของรัฐที่มีต่อการแก้ไขปัญหา ๕. ราษฎรในท้องถิ่นและผู้ยากจน/เกษตรกร ขาดโอกาสในการเข้าถึง การจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (ช่องว่างทางสังคม ระหว่างคนรวย/คนจน) ๖. ข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย เช่น พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ พรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ยังมีลักษณะของการบริหารจัดการทรัพยากรแบบแยกส่วน หรือการจัดการแบบรายสาขา (Setoral Management) ทำให้ขาดการบูรณาการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม และยังส่งผลกระทบต่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานให้ดำเนินการ ตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ ขาดความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงการจัดการ	๑. กฎ กติกาด้านการค้า การลงทุนในรูปแบบของ มาตรการที่มีใช้การปิดกั้นทางภาษี หรือการนำ มาตรการทางการค้า/การลงทุนมาเชื่อมโยงกับประเด็น ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมมีมากขึ้น และอาจเป็น อุปสรรคต่อการผลิตสินค้าและบริการให้เป็นที่ยอมรับ ของประชาคมโลก โดยเฉพาะ การผลิตสินค้าและ บริการ รวมทั้งการเก็บเกี่ยวทรัพยากรธรรมชาติมา พัฒนาประเทศที่ไม่ได้มาตรฐานสากล ย่อมได้รับ ผลกระทบในด้านการแข่งขันทางการค้าอย่างเห็นได้ชัด ๒. ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และสภาวะ โลกร้อน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตด้านทรัพยากรน้ำ ที่ กระทบต่อการบริหารจัดการน้ำ และเชื่อมโยงต่อการ ผลิตภาคเกษตร อาหารและปศุสัตว์ ยังผลให้เกิดการ สูญเสียความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) รวม ตลอดจนเกี่ยวเนื่องกับเกษตรกรในฐานะผู้ผลิตที่มี ความยากจน ไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่าง เต็มศักยภาพ ๓. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน และชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคม อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้สูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรม ของชุมชน

๓) การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมเฉพาะประเด็น

การวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อมที่กระทบต่อการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ในรายประเด็น พบว่า ด้วยสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง สังคมโลก และความแปรปรวนทางด้านสภาพภูมิอากาศ มีประเด็นที่มีผลกระทบเชื่อมโยงต่อการดำเนินงานของประเทศใน ประเด็นดังนี้

๒.๑ ประเด็นด้านเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)

- สาขาการเกษตรกรรม
- สาขาอุตสาหกรรม
- สาขาการบริการ

๒.๒ ประเด็นด้านเครื่องมือกลไกในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

- บทบาทของกองทุนต่างๆ ในการจัดการสิ่งแวดล้อม
- ประสิทธิภาพและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง
- การพัฒนาเครื่องมือ/กลไกทางเศรษฐศาสตร์

๒.๓ ประเด็นด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

- การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรสิ่งแวดล้อม/สิ่งแวดล้อมมนุษย์

๒.๔ ประเด็นด้านการดำเนินงานความร่วมมือระหว่างประเทศ

- ความร่วมมือด้านทรัพยากรน้ำ พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ความร่วมมือด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๒.๕ ประเด็นด้านเศรษฐกิจบนฐานชีวภาพ

- การแบ่งปันทรัพยากรชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน
- การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ตารางที่ ๒-๒ ประเด็นการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน	
ยุทธศาสตร์เชิงรุก (ป้องกัน/เตรียมการ/รับมือ)	ยุทธศาสตร์เชิงรับ (แก้ไข/ฟื้นฟู/เยียวยา)
๑. ส่งเสริมบทบาทของภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมและองค์กรเอกชนในการสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ๒. พัฒนาความพร้อมของหน่วยงานและบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการเจรจาระหว่างประเทศ เพื่อกำหนดท่าทีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับข้อตกลงของประชาคมโลก รวมทั้งสร้างความได้เปรียบของประเทศในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๓. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของสังคมทุกระดับในการเข้าถึงความรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการปรับวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อบูรณาการสู่การสร้างสังคมสีเขียว (Green Society) บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ๔. ส่งเสริมกลไกยุติธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) เพื่อความเป็นธรรม สมดุลและยั่งยืน บนพื้นฐานของการมีกฎกติกาที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันของสังคม รวมตลอดจนให้บทบาทภาคเอกชนในการส่งเสริมกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ๕. พัฒนารูปแบบ/ช่องทางการนำทรัพยากรชีวภาพในท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยผสมผสานกับการยกระดับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทุนทางสังคม มาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมที่เอื้อต่อการนำมาต่อยอดในเชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง	๑. เร่งดำเนินมาตรการในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ แหล่งน้ำ/ลุ่มน้ำ ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน แร่ธาตุและพลังงาน ทรัพยากรธรณี รวมทั้งทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ๒. ผลักดันให้ชุมชนดำเนินมาตรการระดับชุมชนในการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น โดยบูรณาการความรู้ทางสังคม/วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ๓. พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม และให้แรงจูงใจในการนำไปใช้ในการจัดการภาวะมลพิษในสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ๔. พัฒนาเครื่องมือ/กลไกการตัดสินใจของรัฐที่มีต่อการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่อาจกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของประชาชน/ชุมชนท้องถิ่น/กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๒.๓ การบูรณาการมาตรการรองรับประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศใน ระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

ภายใต้แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องอาศัยกลไกขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์และ
มาตรการที่เหมาะสม (Measure) เพื่อรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ อันจะ
นำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการพัฒนา
เศรษฐกิจ สังคมโดยรวม ทั้งนี้ได้กำหนดมาตรการรองรับที่สำคัญ ๕ ด้าน (5 E) คือ

๑) มาตรการด้านการศึกษา การจัดการความรู้และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ (Education and Knowledge-based Management)

เป็นมาตรการที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
(Stakeholders) โดยผ่านการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education : EE) ที่สอดคล้องกับความต้องการ
ของผู้เรียน รวมถึงเป็นการจัดการด้านความรู้ให้กับภาคประชาสังคมในรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมที่คำนึงถึง
ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social and Environmental Responsibility) โดยเฉพาะบทบาทของภาค
องค์การธุรกิจเอกชน (Private Partnership) ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
(Environmental Friendly) มากยิ่งขึ้น พร้อมนำมาตรการด้านการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases)
มาใช้ในการประกอบกิจการ ทั้งในภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจและภาคบริการ นอกจากนี้ ยังเป็นมาตรการที่ครอบคลุมถึง
การส่งเสริมการจัดการความรู้ท้องถิ่น (Local Knowledge Management) ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดสู่
การนำไปปฏิบัติจริงทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนท้องถิ่น รวมตลอดถึงการส่งเสริมบทบาทของเยาวชนในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม

๒) มาตรการด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Empowerment and Participatory Approach)

เป็นมาตรการที่คำนึงถึงการเสริมสร้างบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในฐานะที่เป็นภาคร่วมพัฒนา
โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายในการบริหารจัดการแบบร่วมมือกัน (Co-management) หมายถึง การนำหลัก
พื้นที่หน้าที่การมีส่วนร่วม (Area-Function-Participation: AFP) มาใช้ในการดำเนินงานเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ บทบาทของ
ประชาชนจะเข้มแข็งได้นั้น ต้องอาศัย การกระจายอำนาจและบทบาทภารกิจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในกับท้องถิ่น (Decentralization) เพื่อเป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจที่ผสมผสานระหว่างการทำกับดูแล
เชิงนโยบายโดยรัฐบาลกลาง และความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local
Administrative Organizations: LAO's)

เช่นเดียวกับการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของบุคลากร/เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ถือเป็นความ
จำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อลดช่องว่างทางด้านความรู้/ทักษะ/ความชำนาญในการดำเนินมาตรการให้
สอดคล้องกับศักยภาพขององค์กรที่รับผิดชอบ รวมตลอดจนการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา (Research and
Development: R & D) ทั้งงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย งานวิจัยด้านการติดตามการเปลี่ยนแปลงผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม งานวิจัยด้านการพัฒนานวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่
เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Friendly Products) งานวิจัยด้านการค้นหาปัญหา-สาเหตุ-ผลกระทบ (Cause-
Effect-Impact) งานวิจัยเชิงการบริหารจัดการ/องค์กร รวมตลอดจนงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory
Action Research: PAR) ที่มุ่งเน้นการวิจัยโดยใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่นเป็นประเด็นการวิจัย (Problems-oriented)
โดยภาครัฐต้องมีการจัดทำยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา (Research and Development Strategic Plan) เพื่อรองรับ
การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศในระยะ 5 ปีข้างหน้าเช่นเดียวกัน

ความเข้มแข็งและกลไกการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมที่ควรมุ่งเน้นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) คือ การพัฒนากับหน่วยทางสังคมขนาดเล็ก (Social Unit) หมายถึง ชุมชนท้องถิ่น (หมู่บ้าน/ตำบล) โดยต้องบูรณาการแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงมิติการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสวัสดิการชุมชน ควบคู่กับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเป้าประสงค์ของการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ (Self Reliance) บนพื้นฐานความพอเพียงและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม เพื่อการก้าวเป็นชุมชนแห่งการปฏิบัติจริง (Community of Practices: CoP's) ที่สะท้อนถึงการเป็นชุมชนที่มีภาวะการเป็นผู้นำของการพัฒนาท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม พร้อมทั้งบูรณาการประเด็นการพัฒนาท้องถิ่นในทุกมิติ และเชื่อมโยงกับการยกระดับคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน บนพื้นฐานของการสร้างกลไกความเข้มแข็งของชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนและการมีส่วนร่วม

๓) มาตรการด้านวิศวกรรมและการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Engineering and Appropriate Technology)

เป็นการดำเนินมาตรการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้การออกแบบทางวิศวกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสามารถนำมาใช้ในการป้องกัน/แก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพสูง รวดลวจนเป็นมาตรการที่คำนึงถึงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology System) เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System: DSS) เช่น การนำระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System) มาใช้กับชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วมฉับพลันดินถล่ม (Landslide) หรือระบบเทคโนโลยี 3 S (GPS/GIS/RS) มาใช้ในการหาแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ หรือนำมาใช้ในการติดตามพื้นที่ที่มีแนวโน้มการเกิดไฟป่า (Hotspot) ซึ่งจะเกิดผลดีต่อการติดตามสถานการณ์ของไฟป่าในช่วงฤดูที่มีความเสี่ยงสูง

๔) มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์และการเงินการคลัง (Economics and Finance)

เป็นมาตรการที่มุ่งเน้นการนำหลักการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการดำเนินงานด้านภาษี ค่าปรับ ค่าภาคหลวง ค่าธรรมเนียม รวมถึงการประกันความรับผิดชอบ มาตรการด้านการเงินการคลัง อันเป็นการกำกับดูแลการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นมาตรการที่ใช้ในการส่งเสริม/แรงจูงใจด้านการลงทุนของภาคธุรกิจเอกชน ทั้งนี้การนำมาตรการด้านเศรษฐศาสตร์ ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาความเป็นไปได้ของทางเลือกต่างๆ ที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของภาคประชาชนและภาคส่วนการกำกับดูแล

๕) มาตรการด้านการบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบ และการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ (Enforcement)

เป็นการดำเนินมาตรการที่ให้ความสำคัญกับการกำกับดูแลทั้งในเชิงนโยบาย องค์การบริหารงาน และการปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ รวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ มาตรการที่เกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่รัฐได้นำมาใช้ในการกำกับดูแลและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี อันเป็นการคุ้มครองคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมถึงลดจนกฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ข้อบัญญัติท้องถิ่น และยังหมายรวมถึงมติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับการควบคุม อนุญาต หรือเห็นชอบกับการดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยรวม อาทิ การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญ (Watershed Classification: WSC) การกำหนดพื้นที่ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ เช่น พื้นที่ชายฝั่งทะเล พื้นที่รองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นต้น

๒.๔ ประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมองประเทศในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

ประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) มุ่งเน้นวิสัยทัศน์ในการสร้างกลไกการบริหารจัดการที่ดี เป็นธรรม สมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนทางสังคมมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อก้าวสู่สังคมสีเขียว (Green Society) อย่างมีคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์หลัก ๖ ด้านประกอบด้วย

๑. **ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน** โดยมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครอง สงวน รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเพื่อความสมดุลของระบบนิเวศทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอนุรักษ์/ฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ ลำธาร รวมถึงพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง รวมทั้งทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำและลุ่มน้ำ ทรัพยากรธรณีและแร่ รวมทั้งทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยใช้กลไกการบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศที่บูรณาการในมิติการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

๒. **ยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและลดมลพิษ** มีเป้าหมายเพื่อดำเนินมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการป้องกัน/ ขจัด/ลดมลพิษสิ่งแวดล้อม ทั้งปัญหาขยะมูลฝอย กากของเสียอันตราย มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ และมลภาวะอื่นๆ ให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะที่ดีของประชาชน โดยเฉพาะการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่วิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม

๓. **ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคนสู่สังคมที่มีคุณภาพและมีสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม** มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของประชาชนทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่จิตสำนึกและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกระบวนทัศน์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ควบคู่กับการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม รวมตลอดจนการส่งเสริมบทบาทและความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐในการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม และให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสาธารณะ

๔. **ยุทธศาสตร์ด้านการปรับฐานเศรษฐกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม** มีเป้าหมายเพื่อปรับโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจในสาขาต่างๆ ทั้งภาคผู้ประกอบการ ภาคเกษตรกรรม และภาคบริการ ที่คำนึงถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon) โดยนำแนวคิดเชิงนิเวศมาประยุกต์ในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม รวมตลอดจนการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ เพื่อสร้างศักยภาพของชุมชนในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพแบบมีส่วนร่วม

๕. **ยุทธศาสตร์ด้านการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม** มีเป้าหมายเพื่อพัฒนากลไกการบริหารจัดการที่ดี ส่งเสริมเป็นธรรมในสังคม รวมทั้งการพัฒนาความร่วมมือภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในการบริหารจัดการแบบร่วมมือกัน (Collaborative Management) อันเป็นการลดข้อขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนากลไกการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันของสังคม อยู่ในพื้นฐานของความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) เพื่อให้เกิดการจัดสรร/แบ่งปันและใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

๖. **ยุทธศาสตร์ด้านการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ** มีเป้าหมายเพื่อดำเนินงานในการเตรียมความพร้อมของหน่วยงาน/บุคลากร รวมทั้งการดำเนินนโยบายของประเทศที่สอดคล้องกับพันธกรณีและความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมทั้งสามารถใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นกลไกในการส่งเสริมความร่วมมือภายในประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีคุณภาพและมีความได้เปรียบในการแข่งขันในระดับสากล ควบคู่กับการสื่อสารความรู้ความเข้าใจที่ดีให้กับสังคม

มาตรการที่เหมาะสมสำหรับการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์ประกอบด้วยมาตรการหลัก ๕ ด้าน คือ (๑) มาตรการด้านการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน (Education and Knowledge-based Management)

(๒) มาตรการด้านการสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของประชาชน (Empowerment and Participatory Approach)
(๓) มาตรการด้านวิศวกรรมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Engineering and Appropriate Technology)
(๔) มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์/การเงินการคลัง (Economics and Finance) และ (๕) มาตรการด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง (Law Enforcement and Regulation)

กลไกการขับเคลื่อนประเด็นยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัตินั้น ได้รับการประสานให้สาระสำคัญของประเด็นยุทธศาสตร์ไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน พร้อมทั้งผลักดันให้รัฐบาลนำไปประเด็นยุทธศาสตร์ไปพัฒนาแผนบริหารราชการแผ่นดิน ๕ ปี แผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด รวมตลอดจนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องนำประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ไปแปลงเป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙ ของประเทศต่อไป พร้อมกับการสนับสนุนการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคและระดับจังหวัดที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาจังหวัดและท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการที่ดี

บทที่ ๓

สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

๓.๑ บริบทลุ่มน้ำท่าจีน

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็น ๑ ใน ๒๕ ลุ่มน้ำหลัก ที่ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวม ๑๐,๘๖๘.๔๓ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัดคือ จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดนครปฐมและจังหวัดสมุทรสาคร มีแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสายหลักที่สำคัญของลุ่มน้ำ แม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านเขตจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐมและออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้ แม่น้ำท่าจีนแล้ว ลุ่มน้ำท่าจีนยังมีลำน้ำสาขาที่สำคัญคือ ห้วยกระเจียว

ทิศเหนือของลุ่มน้ำท่าจีน ติดต่อกับลุ่มน้ำสะแกกรัง ทิศตะวันออกติดต่อกับลุ่มน้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกติดต่อกับลุ่มน้ำแม่กลอง ส่วนทิศใต้ติดต่อกับอ่าวไทย มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ ๑,๓๑๐ มิลลิเมตร/ปี มีประชากรรวมประมาณ ๒,๖๐๘,๔๒๐ คน การใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันของลุ่มน้ำท่าจีนทั้ง ๔ จังหวัด ประกอบด้วย การใช้ที่ดิน ๕ ประเภทหลักคือ พื้นที่เกษตรกรรม ร้อยละ ๘๒.๑๕ ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าว พืชไร่ พืชสวน รองลงมาคือ พื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ ๙.๒๒ พบมากในบริเวณทิศตะวันตกของลุ่มน้ำ บริเวณพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง นอกนั้น เป็นพื้นที่เมือง/ที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้าง มีพื้นที่ร้อยละ ๕.๐ พื้นที่แหล่งน้ำ ร้อยละ ๒.๐๙ และอื่นๆ ประมาณร้อยละ ๑.๕๔ เช่น นาเกลือ และอื่นๆ

กิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินในลุ่มน้ำท่าจีนที่มีความหลากหลาย ทั้งการเกษตรกรรม ปศุสัตว์ โดยเฉพาะฟาร์มสุกร โรงงานอุตสาหกรรม และกิจกรรมของชุมชน ส่งผลให้คุณภาพน้ำและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำเกิดความเสื่อมโทรมเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนและคูคลองสาขาต่างๆ มีค่าออกซิเจนละลายน้ำต่ำกว่าค่ามาตรฐานมาอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำและการใช้ประโยชน์ของชุมชน แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมานโยบายภาครัฐจะให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน แต่ก็ปรากฏว่าการดำเนินงานยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ทั้งนี้ เนื่องจากการเจริญเติบโตของชุมชนอย่างรวดเร็ว และการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นมูลเหตุคุณภาพน้ำและคุณภาพสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ทั้งปัญหามลพิษ คุณภาพอากาศและเสียง รวมตลอดจนปัญหาการกีดขวางของเสียอันตราย หรือแม้กระทั่งเกิดความเสื่อมโทรมของชุมชนเมือง และขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทภารกิจในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค การประสานการดำเนินงาน ตลอดจนติดตามประเมินผลแผนและมาตรการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับภาค การจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาค พัฒนฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศสิ่งแวดล้อม ติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานที่ผ่านมา พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ได้รับการรายงานให้เป็นลุ่มน้ำที่มีความวิกฤติด้านคุณภาพน้ำ เช่นเดียวกับลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำบางปะกง ลุ่มน้ำลำตะคอง และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งอยู่ในเป้าหมายในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำตามนโยบายของรัฐบาล และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีหน่วยงานร่วมดำเนินงานหลายหน่วยงาน เช่น กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล เป็นต้น ทั้งนี้ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ถือเป็นหน่วยงานในระดับภูมิภาคที่มีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุน/ร่วมดำเนินการ ภายใต้แผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีน

๓.๒ ลักษณะของแม่น้ำท่าจีน

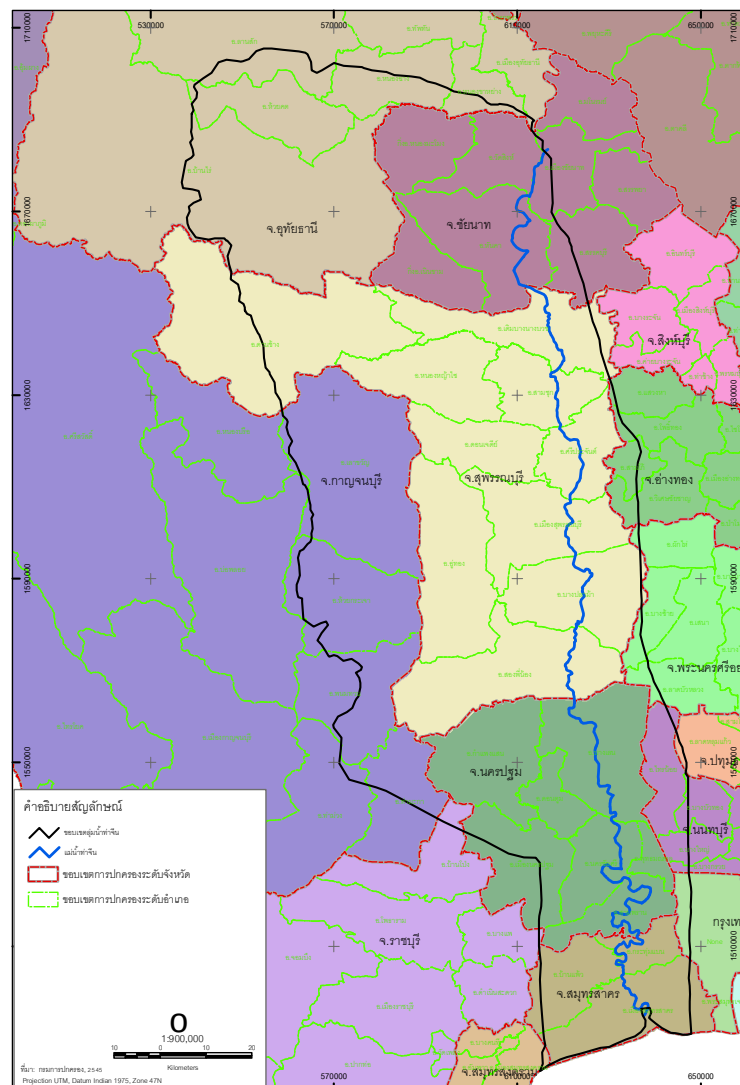
แม่น้ำท่าจีนมีลักษณะการวางตัวของลำน้ำตามแนวเหนือ-ใต้ มีความลาดชันจากบ้านปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดุสิต จังหวัดชัยนาท จนถึงปากแม่น้ำที่ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีค่าความลาดเอียง (Slope) ๐.๐๕๖% เมื่อคำนวณจากขอบตลิ่ง

แม่น้ำท่าจีนตอนบนตั้งแต่ต้นแม่น้ำปากคลองมะขามเฒ่า (กม.ที่ ๓๒๕) จนถึงเหนือประตูน้ำโพธิ์พระยา (กม.ที่ ๒๐๒) ความยาวประมาณ ๑๒๓ กิโลเมตร เป็นช่วงที่มีความลาดเอียงมาก โดยมีความลาดเอียงประมาณ ๐.๐๑๐๒%

แม่น้ำท่าจีนตอนกลาง ตั้งแต่ประตูน้ำโพธิ์พระยา (กม.ที่ ๒๐๒) จนถึงหน้าที่ว่าการอำเภอนครชัยศรี (กม.ที่ ๘๒) ความยาวรวมประมาณ ๑๒๐ กิโลเมตร มีความลาดเอียงประมาณ ๐.๐๐๒๕%

แม่น้ำท่าจีนตอนล่างตั้งแต่หน้าที่ว่าการอำเภอนครชัยศรีลงไปจนถึงปากแม่น้ำท่าจีนความยาวรวมประมาณ ๘๒ กิโลเมตร มีความยาวลาดเอียงประมาณ ๐.๐๐๒๔%

แม่น้ำท่าจีนมีระดับความลึกจากขอบตลิ่งจนถึงก้นแม่น้ำอยู่ในระหว่าง ๕.๓๐-๑๑.๕๐ เมตร ความกว้างของแม่น้ำท่าจีนอยู่ในช่วงระหว่าง ๔๖-๕๐๐ เมตร แม่น้ำท่าจีนตอนล่างในช่วงตั้งแต่ประตูน้ำมหาสวัสดิ์ (กม.ที่ ๘๓) จนถึงปากแม่น้ำท่าจีน จะมีความคดเคี้ยวมากตลอดความยาว ๘๓ กิโลเมตร และเป็นอุปสรรคต่อการระบายน้ำในช่วงฤดูน้ำหลาก (ภาพที่ ๓-๑)

ภาพที่ ๓-๑ ขอบเขตของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน (ครอบคลุม 4 จังหวัดคือ จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร)

๓.๓ การบริหารจัดการน้ำในแม่น้ำท่าจีน

การบริหารจัดการน้ำในแม่น้ำท่าจีนใช้ประตูปรับน้ำในการควบคุมน้ำทั้งระบบ โดยในระหว่างเส้นทางการไหลของแม่น้ำท่าจีน จะมีประตูปรับน้ำกันลำน้ำท่าจีนช่วงตอนบน ๔ แห่ง คือ

- ๑) ประตูปรับน้ำพลเทพ ตั้งอยู่ในอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดชัยนาท กิโลเมตรที่ ๓๑๘ จากปากแม่น้ำ
- ๒) ประตูปรับน้ำท่าโบสถ์ ตั้งอยู่ในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท กิโลเมตรที่ ๒๙๐ จากปากแม่น้ำ
- ๓) ประตูปรับน้ำชลมารคพิจารณาหรือประตูปรับน้ำสามชุก ตั้งอยู่ในอำเภอสสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี กิโลเมตรที่ ๒๓๙ จากปากแม่น้ำ

๔) ประตูปรับน้ำโพธิ์พระยา ตั้งอยู่ในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดสุพรรณบุรี กิโลเมตรที่ ๒๐๒ จากปากแม่น้ำ

โดยประตูปรับน้ำจะทำหน้าที่เก็บกักและระบายน้ำเข้าสู่คลองชลประทาน ที่ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนบนและตอนกลางในเขตจังหวัดชัยนาท และจังหวัดสุพรรณบุรี โดยน้ำที่ส่งผ่านเข้าสู่คลองชลประทานในพื้นที่ดังกล่าวจะเก็บกักน้ำไว้ใช้ทางด้านเกษตรกรรมในฤดูแล้ง แต่ในช่วงฤดูฝนจนถึงฤดูการเก็บเกี่ยวข้าว และฤดูน้ำหลากจะมีการระบายน้ำออกจากคลองชลประทานลงสู่แม่น้ำท่าจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ประตูปรับน้ำโพธิ์พระยาลงมา และแม่น้ำท่าจีนในตอนกลางและตอนล่าง จะมีคลองสาขาของแม่น้ำท่าจีนจำนวน ๓๖ คลอง

๓.๔ สถานการณ์คุณภาพน้ำและแหล่งกำเนิดน้ำเสียในแม่น้ำท่าจีน

สถานการณ์คุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๓๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แบ่งแม่น้ำท่าจีนออกเป็น ๓ ช่วง เพื่อกำหนดประเภทและมาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดิน ดังนี้

ช่วงที่ ๑: แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ตั้งแต่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่ ก.ม. ๘๒ จากปากแม่น้ำ ถึงปากแม่น้ำท่าจีน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสมุทรสาคร ที่ ก.ม. ๐ จากปากแม่น้ำ เป็นแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ ๔ ใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษ และใช้ประโยชน์เพื่อการอุตสาหกรรมได้ จากการวิเคราะห์ดัชนีคุณภาพน้ำ (WQI) แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๒ พบว่าคุณภาพน้ำมีแนวโน้มดีขึ้นเมื่อเทียบกับช่วงปี ๒๕๔๗-๒๕๔๙ และเริ่มคงที่ในช่วงปี ๒๕๕๑ ถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังคงอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม

ช่วงที่ ๒ : แม่น้ำท่าจีนตอนกลาง ตั้งแต่ประตูปรับน้ำโพธิ์พระยา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ ก.ม. ๒๐๒ จากปากแม่น้ำ ถึงอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่ ก.ม. ๘๒ จากปากแม่น้ำเป็นแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ ๓ ใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้ จากการวิเคราะห์ดัชนีคุณภาพน้ำ (WQI) แม่น้ำท่าจีนตอนกลาง ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗ - ๒๕๕๒ พบว่าคุณภาพน้ำยังคงอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม และมีแนวโน้มคงที่ แต่มีคุณภาพน้ำดีกว่าแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง

ช่วงที่ ๓ : แม่น้ำท่าจีนตอนบน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของแม่น้ำท่าจีนที่บ้านปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดชัยนาท ที่ ก.ม. ๓๒๕ จากปากแม่น้ำ ลงมาถึงประตูปรับน้ำโพธิ์พระยา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ ก.ม. ๒๐๒ จากปากแม่น้ำ เป็นแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ ๒ ใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำ การประมง การว่ายน้ำ และการกีฬาทางน้ำได้ จากการวิเคราะห์ดัชนีคุณภาพน้ำ (WQI) แม่น้ำท่าจีนตอนบน ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๒ พบว่าคุณภาพน้ำยังคงอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม-พอใช้ โดยในช่วงตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ เป็นต้นมา คุณภาพดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนๆ

สำหรับคุณภาพน้ำคลองคลองสาขาแม่น้ำท่าจีนนั้น แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำไว้เป็นการเฉพาะก็ตาม แต่หากพิจารณาโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ ๓ และ ๔ ที่กำหนดไว้สำหรับคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนตอนกลางและตอนล่าง ตามสถานที่ตั้งของคลอง ทั้ง ๕ สาย เหล่านั้นแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ คลองมหาสวัสดิ์อยู่ในเกณฑ์พอใช้ นอกจากนี้ ๔ คลองอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม โดยคลองมหาชัย มีความเสื่อมโทรมมากที่สุด

ดัชนีคุณภาพน้ำที่มีปัญหา ได้แก่ ค่าออกซิเจนละลายน้ำโดยเฉลี่ยมีค่าระหว่าง ๑.๖๔ – ๔.๓๒ มก./ล. ค่าความสกปรกในรูปของสารอินทรีย์โดยเฉลี่ยมีค่าระหว่าง ๒.๙-๘.๐ มก./ล. ฟอสฟอรัสทั้งหมดโดยเฉลี่ยมีค่าระหว่าง ๐.๑-๐.๗ มก./ล. ไนโตรเจน-ไนโตรเจนโดยเฉลี่ยมีค่าระหว่าง ๐.๑-๐.๘ มก./ล. คลองเจ็ดยี่สิบห้า มีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดสูงสุดมีค่าระหว่าง ๑,๗๐๐-๑,๗๐๐,๐๐๐ เอ็มพีเอ็น/๑๐๐ มล. และปริมาณแบคทีเรียกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์มสูงสุดมีค่าระหว่าง ๗๐๐ - ๑,๗๐๐,๐๐๐ เอ็มพีเอ็น/๑๐๐ มล. ทั้งนี้เนื่องจากมีปริมาณของเสียจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งชุมชนริมน้ำ โรงงานอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม (การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ) ทำให้มี การปนเปื้อนของสารอินทรีย์ในปริมาณมากเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คุณภาพน้ำในคลองสาขาดังกล่าว มีคุณภาพน้ำ ต่ำเช่นเดียวกับแม่น้ำท่าจีนตอนกลางและตอนล่าง

แหล่งกำเนิดน้ำเสียสำคัญ กรมควบคุมมลพิษ ได้ศึกษาแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำแม่น้ำท่าจีน พบว่ามีแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญ ๔ แหล่ง ได้แก่ ชุมชน อุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และฟาร์มสุกร คิดเป็นปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี (BOD Loading) ทั้งสิ้น ๗๐,๙๗๐ กิโลกรัมต่อวัน โดยมาจากชุมชน ๓๐,๔๑๓ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๔๓) ฟาร์มสุกร ๒๔,๙๔๕ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๓๕) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ๑๓,๙๗๔ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๒๐) และอุตสาหกรรม ๑,๕๙๘ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๒)

แหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญบริเวณแม่น้ำท่าจีนตอนล่างมี ๔ แหล่ง ได้แก่ ชุมชน อุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และฟาร์มสุกร คิดเป็นปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี (BOD Loading) ทั้งสิ้น ๒๕,๗๒๕ กิโลกรัมต่อวัน โดยมาจากชุมชน ๑๓,๒๗๘ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๕๒) ฟาร์มสุกร ๓,๖๔๖ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๑๔) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ๗,๒๕๐ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๒๘) และอุตสาหกรรม ๑,๕๕๑ กิโลกรัมต่อวัน (ร้อยละ ๖)

๓.๕ ประเด็นปัญหาในกลุ่มน้ำท่าจีนที่สำคัญ

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นลุ่มน้ำที่อำนวยการประโยชน์ให้กับชุมชนลุ่มน้ำมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันกิจกรรมการใช้ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับจำนวนประชากรในลุ่มน้ำเพิ่มมากขึ้น และมีการระบายของเสียสู่แหล่งน้ำมากขึ้น จึงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่หลายแห่งมีแนวโน้มเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) พื้นที่ป่าไม้ลดลง: เป็นปัญหาสำคัญของจังหวัดชัยนาท และจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีสาเหตุหลักมาจากการตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อใช้ทำการเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีการตัดไม้เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงานอุตสาหกรรม การเผาป่าเพื่อให้เกิดหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ และการหาของป่า

๒) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์: มีสาเหตุมาจากการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาข้าวอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ขาดการบำรุงรักษา ตลอดจนมีการใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืชในปริมาณมาก จนทำให้ดินเสื่อมสภาพ และส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง

๓) ระบบนิเวศน้ำชายฝั่งถูกทำลาย: เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยป่าชายเลนบางส่วนถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ที่อยู่อาศัย และโรงงาน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ด้วย

๔) การขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วม: โดยจะพบปัญหาการขาดแคลนน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากพื้นที่ลุ่มน้ำมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการขยายตัวของแหล่งชุมชน ทำให้เกิดความต้องการใช้น้ำในปริมาณสูง โดยพบหลายพื้นที่เกิดปัญหาการแย่งชิงน้ำและกำลังทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ส่วนปัญหาน้ำท่วมจะพบในช่วงฤดูน้ำหลาก โดยเกิดจากฝนตกหนักและน้ำทะเลหนุน ประกอบกับลำน้ำสายหลักไม่สามารถระบายน้ำได้ทัน เนื่องจากมีสิ่งกีดขวางลำน้ำ และมีอาคารระบายน้ำไม่เพียงพอ จึงก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ชุมชนและเกษตรกรรม

๕) **ความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำ:** โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณแม่น้ำท่าจีนตอนกลางและตอนล่าง ซึ่งเป็นผลมาจากการระบายน้ำทิ้งจากกิจกรรมของมนุษย์ลงสู่แหล่งน้ำ โดยเฉพาะในช่วงตอนบน และตอนกลางมีกิจกรรมทางการเกษตรมาก โดยเฉพาะการทำนาข้าว การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และฟาร์มสุกร จึงมีน้ำเสียจากการเกษตรกรรม รวมทั้งสารเคมีทางการเกษตรแพร่กระจายลงสู่แหล่งน้ำเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งอุตสาหกรรมบริเวณแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง และแหล่งชุมชนด้วย

๖) **ขยะตกค้าง:** ส่วนใหญ่เป็นปัญหาสำคัญในเขตชุมชนเมือง ที่มีประชากรหนาแน่น โดยสาเหตุของปัญหาเกิดจากปริมาณขยะที่มีมากเกินไปจนเกินกว่าความสามารถในการเก็บขนได้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบริการเก็บขนขยะมูลฝอยยังไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ยังพบปัญหาการกำจัดขยะที่ไม่ถูกสุขลักษณะด้วย

๗) **ของเสียอันตราย:** การปนเปื้อนของสารอันตรายในสิ่งแวดล้อม มีสาเหตุมาจากการจัดการที่ไม่เหมาะสม โดยยังพบการทิ้งของเสียอันตรายปะปนกับขยะทั่วไป และระบบการจัดการของเสียอันตรายที่ไม่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนเตาเผาที่ใช้ในการกำจัดของเสียอันตรายไม่สามารถใช้การได้ จนเป็นเหตุให้เกิดการแพร่กระจายของสารอันตรายสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งของเสียอันตรายที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสารเคมีที่ใช้กำจัดศัตรูพืช สารเคมีที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีของเสียอันตรายจากชุมชนเช่น แบตเตอรี่โทรศัพท์เคลื่อนที่ ถ่านไฟฉาย น้ำมันหล่อลื่น หลอดไฟฟ้า และชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น และจากสถานพยาบาล เช่น มูลฝอยติดเชื้อ เป็นต้น

๓.๖ จุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายพันธมิตรเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำท่าจีน

ในปี ๒๕๔๓ เกิดวิกฤตการณ์แม่น้ำท่าจีนเน่าเสียครั้งใหญ่ อันเกิดจากการระบายน้ำฝนออกจากพื้นที่นาของแม่น้ำท่าจีนในอำเภอสองพี่น้อง ทำให้แม่น้ำท่าจีนและลำน้ำสาขาคูคลองต่างๆ มีสภาพเน่าเสียมีสีดำ และมีกลิ่นเหม็น ปริมาณสารอินทรีย์สูง ทำให้ออกซิเจนละลายน้ำ (DO) มีค่าต่ำมาก ปรากฏการณ์ครั้งนั้นส่งผลต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำท่าจีนอย่างมากและยังส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศชายฝั่งตามมาอีกด้วย

จากวิกฤตการณ์ดังกล่าว ทำให้หน่วยงานต่างๆ ได้ริเริ่มที่จะฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำท่าจีนอย่างจริงจัง โดยกรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำโครงการเพื่อขอความร่วมมือจากองค์กรพิทักษ์สิ่งแวดล้อมประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้สหรัฐอเมริกาได้นำเสนอโครงการอ่าวเชสปีค (Chesapeake Bay Program) ให้เป็นพันธมิตรลุ่มน้ำท่าจีน โดยมีหน่วยงานในประเทศไทยคือ กรมควบคุมมลพิษและประเทศสหรัฐาคือ กรมสิ่งแวดล้อมรัฐแมรีแลนด์ โดยระยะแรกมีความช่วยเหลือในเรื่องการฝึกอบรม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสองประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางและการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำท่าจีน โดยเน้นให้ทั้ง ๔ จังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟู และในปี ๒๕๔๕ ได้มีการประชุมระหว่างองค์กรประชาชนทั้ง ๔ จังหวัดโดยมีการจัดตั้ง “ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน” ขึ้น เพื่อสร้างเครือข่ายภาคประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำท่าจีนอย่างยั่งยืนต่อไป

ในกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำลุ่มน้ำท่าจีนนั้น ได้เกิดการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนโดยมีการกำหนดแผนงานที่สำคัญ ๗ ประการคือ

๑. การลดของเสียจากแหล่งชุมชน
๒. การลดของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม
๓. การลดของเสียจากฟาร์มสุกร
๔. การลดของเสียจากบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ
๕. การเก็บและใช้ประโยชน์จากผักตบชวา
๖. ลดการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในพื้นที่เกษตรกรรม
๗. การเฝ้าระวังในการติดตามตรวจสอบแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่

ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ ที่ผ่านมานำมาสู่ความร่วมมือในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนเป็นลำดับ แม้ว่าในระยะเริ่มต้นการดำเนินงานมีหน่วยงานราชการส่วนกลางเป็นผู้สนับสนุนแผนปฏิบัติการเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อได้ดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่ง ก็มีหน่วยงานระดับภูมิภาคและระดับจังหวัด รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาชนได้เข้าร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมทั้งลุ่มน้ำ ช่วยให้แต่ละพื้นที่กำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ได้มากขึ้น

ต่อมาในช่วงปีพ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๔๘ ได้มีการขยายผลการดำเนินงานของโครงการพันธมิตรฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนระยะที่ ๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดรูปแบบ (Model) บทบาทการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก (Community Center Approach) โดยกำหนดกิจกรรมหลักในด้านการศึกษาดูงานด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศและต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ระดับองค์กรและการรวบรวมบทบาทของกลุ่มแกนหลัก (Core Group) นอกจากนี้ยังได้สร้างพันธมิตร (Partnership) กับกลุ่มพันธมิตรทั้ง ๓ ประเทศ ประกอบด้วยไทย สหรัฐอเมริกา และฟิลิปปินส์อย่างต่อเนื่องอีกด้วย และสิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ (นครปฐม) ได้รับมอบหมายจากมติที่ประชุมเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๖ ให้เป็นองค์กรรับผิดชอบหลัก (Focal Point) ในระดับภูมิภาค โดยให้มีหน้าที่ในการสนับสนุนงานทางวิชาการ การพัฒนาและขยายเครือข่าย รวมทั้งประสานความร่วมมือและดำเนินกิจกรรมต่างๆในพื้นที่รับผิดชอบทั้ง ๔ จังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน โดยมีกรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหลักในส่วนกลาง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ US-AEP

จากสถานการณ์ของการดำเนินงานที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการดำเนินมาตรการในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน มิได้จำกัดอยู่ในหน่วยงานส่วนกลางเท่านั้น แต่ควรต้องขยายผลการดำเนินงานให้เกิดขึ้นในระดับลุ่มน้ำ ภูมิภาค หรือท้องถิ่น เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับสภาพปัญหาและทราบความต้องการของชุมชนในลุ่มน้ำเป็นอย่างดี ดังนั้นการปฏิบัติการระดับพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาจึงควรสนับสนุนให้หน่วยงานในพื้นที่เหล่านี้เป็นแกนหลักในการบริหารจัดการร่วมกัน

๓.๗ พัฒนาการของกลไกด้านกฎระเบียบเพื่อดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน

๑) ประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฉบับที่ ๔ เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๓๙ เรื่อง กำหนดประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมและนิคม-อุตสาหกรรมเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม และประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ประกาศให้จังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดนครปฐมเป็นเขตควบคุมมลพิษ เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๘

๒) กรมควบคุมมลพิษ (คพ.) ร่วมกับจังหวัดใน ลุ่มน้ำท่าจีน ๔ จังหวัด รวมถึงภาคเอกชน ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน จัดทำ “แผนปฏิบัติการ ป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน” เพื่อเป็นแผนแม่บทในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำท่าจีนในช่วง ๑๐ ปี (พ.ศ.๒๕๔๔ – ๒๕๕๓) ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในการประชุมเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๕ และคณะรัฐมนตรีรับทราบเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๕

นอกจากนี้ กรมควบคุมมลพิษยังเป็นหน่วยงานหลักดำเนินการเรื่อง “ปฏิญญาความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำในพื้นที่วิกฤต” ระหว่างกระทรวงมหาดไทย กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๑ นอกจากนี้คณะกรรมการควบคุมมลพิษ ยังได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดการมลพิษในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร โดยมีรองอธิบดีกรมควบคุมมลพิษ และรองอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นประธานร่วมกัน ซึ่งได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ เป็นประธานด้วย

๓) จัดตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อบริหารจัดการลุ่มน้ำท่าจีนมี ๒ คณะ คือ คณะอนุกรรมการประสานจัดการคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน จัดตั้งโดยคณะกรรมการควบคุมมลพิษ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ และ คณะอนุกรรมการ

บริหารจัดการลุ่มน้ำท่าจีน จัดตั้งโดยคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เมื่อ วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๔ อนึ่ง ปัจจุบันได้มีการแต่งตั้ง **คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำท่าจีน** โดยคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๖ เพื่อดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในด้านต่าง ๆ จัดทำนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือดำเนินการอื่นใดอันเกี่ยวกับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

๔) **ภาคีเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน** ที่เข้มแข็ง คือ “ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน” ทั้ง ๔ จังหวัด เข้าร่วมเป็นพันธมิตรในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน ได้แสดงพลังของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

๕) **จัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม** โดยในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ได้ดำเนินกิจกรรมจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ ๒ จังหวัด คือ จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อร่วมเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนต่อไป และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้จัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำแม่น้ำ ท่าจีนและคลองสาขาขึ้น โดยประกอบด้วยอาสาสมัครจากทุกภาคส่วน ทั้งประชาชน ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา โรงงานอุตสาหกรรม และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมเป็นกันเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

๖) **เฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำลุ่มน้ำ ท่าจีน ลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำน้อย** ดำเนินการโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมควบคุมมลพิษ โดยมีสถานีเก็บตัวอย่างน้ำในแม่น้ำท่าจีน จำนวน ๑๖ สถานี คลองสาขาของแม่น้ำท่าจีน (ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร) จำนวน ๕ สถานี สำหรับแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน จังหวัดชัยนาท มีสถานีเก็บตัวอย่างน้ำ จำนวน ๒ สถานี และ ๑ สถานี ตามลำดับ นอกจากนี้สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ และกรมควบคุมมลพิษ ยังได้ติดตั้งระบบเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ ณ เวลาจริง (Online monitoring) ในแม่น้ำ ท่าจีน จำนวน ๘ สถานี ได้แก่ สถานีเทศบาลตำบลวัดสิงห์ (สสภ.๕) สถานีวัดท่ากฤษณา สถานีเดิมบาง (สสภ.๕) สถานีเมืองสุพรรณบุรี (ยกเลิก) สถานีวัดบางสาม สถานีวัดเกษมสุริย์นามถ สถานีอำเภอนครชัยศรี และสถานีวัดนางสาว เพื่อตรวจวัดคุณภาพน้ำเพื่อให้ได้ข้อมูลส่งผ่านระบบ GPRS มายัง Server ณ ศูนย์เตือนภัยมลพิษสิ่งแวดล้อมระดับภาค เพื่อบริหารจัดการต่อไป พร้อมนี้สำนักงานฯ ยังได้เผยแพร่ผลคุณภาพน้ำที่ตรวจวัดได้สู่สาธารณะโดยใช้บอร์ดไฟฟ้าแบบอักษรไฟวิ่ง (Display Board) ไว้ ณ วัดคงคารามดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมด้วย

๗) **การควบคุมมลพิษจากฟาร์มสุกร** กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ออกประกาศเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๘ กำหนดให้การเลี้ยงสุกรเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องควบคุมการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือออกสู่สิ่งแวดล้อม พร้อมได้ประกาศกำหนดมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดมลพิษประเภทการเลี้ยงสุกรไว้ด้วย ซึ่งกรมควบคุมมลพิษ ร่วมกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ และกรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการติดตามตรวจสอบฟาร์มสุกร เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษจากฟาร์มสุกรที่อยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ได้แก่ จังหวัดนครปฐม และสุพรรณบุรี ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าของและผู้ประกอบการเลี้ยงสัตว์ขนาดใหญ่และขนาดกลางที่ยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย ทำการจัดสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย และฟาร์มสุกรที่มีระบบบำบัดน้ำเสียแล้วให้ควบคุมดูแลระบบมิให้น้ำเสียเกินเกณฑ์มาตรฐาน

นอกจากนี้ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียจากฟาร์มสุกร โดยได้สนับสนุนงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนร้อยละ ๕๐ ของราคากลางแบบมาตรฐานระบบบำบัดน้ำเสีย โดยมีฟาร์มสุกรในจังหวัดนครปฐมเข้าร่วมโครงการในปี ๒๕๔๔ จำนวน ๘๒ ราย และ ๒๕๔๖ จำนวน ๖๒ ราย รวม ๑๔๔ ราย ส่วนฟาร์มสุกรในจังหวัดสุพรรณบุรีเข้าร่วมโครงการปี ๒๕๔๔ จำนวน ๗๔ ราย และจะดำเนินการแก้ไขต่อเนื่องต่อไป

๘) **กรมโยธาธิการ** ได้ดำเนินการก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียรวม ในเขตเทศบาล ๔ แห่ง คือ เทศบาลนคร-นครปฐม เทศบาลเมืองชัยนาท เทศบาลเมืองสุพรรณบุรี และเทศบาลตำบลอู่ทอง

๙) การควบคุมและตรวจสอบโรงงานของกระทรวงอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ดำเนินการควบคุมและตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕ ดังนี้

- การพิจารณาอนุญาตโรงงานที่มีน้ำเสียหรือน้ำทิ้งจะต้องมีมาตรการควบคุมน้ำเสียหรือระบบบำบัดน้ำเสียที่ถูกต้องตามหลักวิศวกรรม จึงจะได้รับการอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ขยายโรงงาน หรือต่ออายุใบอนุญาต

- การตรวจสอบ ติดตาม การดำเนินงานของโรงงานเกี่ยวกับมาตรการควบคุมน้ำเสีย หรือระบบบำบัดน้ำเสีย พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องสอบมาตรการควบคุมและการบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งการตรวจวัดคุณภาพน้ำทิ้งเป็นระยะ หรือตามที่มีผู้แจ้งเหตุหรือร้องเรียน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจากโรงงาน

- การกำหนดให้โรงงานบางประเภท บางขนาดมีผู้ควบคุมดูแลระบบบำบัดมลพิษโรงงานที่มีมลพิษสูง เช่น มีน้ำเสียตั้งแต่ ๑๐๐ ลูกบาศก์เมตร/วัน ขึ้นไป ต้องมีผู้ควบคุมดูแลระบบบำบัดน้ำเสีย และจัดทำรายงานการวิเคราะห์สารมลพิษยื่นต่อกรมโรงงานอุตสาหกรรมทุก ๓ เดือน

- โรงงานที่ฝ่าฝืน เช่น ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย มีการระบายน้ำเสียโดยไม่ผ่านระบบบำบัด (By-Pass) ระบบบำบัดชำรุดเสียหาย ไม่เดินระบบหรือระบบมีขนาดไม่เพียงพอ เป็นต้น นอกจากจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมายแล้ว จะต้องถูกคำสั่งให้หยุดประกอบกิจการโรงงาน กรณีมีการระบายน้ำทิ้งออกจากโรงงาน พ.ศ.๒๕๔๖ ทั้งนี้ โดยได้มอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และอุตสาหกรรมจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจสั่งการ

สำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมและตรวจสอบการระบายน้ำทิ้ง มีดังนี้

- โครงการส่งเสริมการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม และการใช้เทคโนโลยีสะอาดในอุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ให้โรงงานมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพลดของเสียให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึก และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาระบบมาตรฐานสากล

- โครงการติดตั้งระบบการควบคุมมลพิษทางน้ำระยะไกล (Online Monitoring) โรงงานที่มีมลพิษทางน้ำสูง เพื่อให้การเฝ้าระวังการปล่อยน้ำทิ้งออกนอกโรงงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องตลอดเวลา รวมทั้งลดข้อโต้แย้งและเรื่องร้องเรียน ซึ่งได้มีประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดให้โรงงานที่ต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียต้องติดตั้งเครื่องมือหรือเครื่องอุปกรณ์พิเศษและเครื่องมือหรือเครื่องอุปกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๔๗ และประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดให้โรงงานที่ต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียต้องติดตั้งเครื่องมือหรือเครื่องอุปกรณ์พิเศษและเครื่องมือหรือเครื่องอุปกรณ์เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๘ ตามกฎกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๓๙) ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕ กำหนดให้โรงงานที่มีปริมาณน้ำทิ้งตั้งแต่ ๕๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวันขึ้นไปต้องปฏิบัติตามประกาศฯ นี้ ทั้งนี้ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม มีโรงงานฟอกย้อมของบริษัท ทียูดับบลิว เท็กซิลส์ จำกัด ได้ติดตั้งระบบฯ ดังกล่าวไว้แล้ว

- โครงการพัฒนาระบบตรวจติดตามมลพิษทางน้ำภายใน (Self-Monitoring) ของโรงงานอุตสาหกรรม โดยกำหนดให้โรงงานบางประเภทต้องมีบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมประจำโรงงาน เช่น ผู้จัดการสิ่งแวดล้อม ผู้ควบคุมระบบบำบัดมลพิษทางน้ำ เป็นต้น ทั้งนี้จะต้องเป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมและการสอบมาตรฐานตามที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนดตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดชนิดและขนาดของโรงงานกำหนดวิธีการควบคุมการปล่อยของเสียมลพิษหรือสิ่งใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กำหนดคุณสมบัติของผู้ควบคุมและผู้ปฏิบัติงานประจำปี และหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนผู้ควบคุมดูแลสำหรับระบบป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ พ.ศ.๒๕๔๕

การควบคุมการระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

- ปัจจุบันมีโรงงานที่มีน้ำเสีย ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีน จำนวน ๗๔๙ โรงงาน กระจุกตัวอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่าง จังหวัดนครปฐม และสมุทรสาคร จำนวน ๗๑๖ โรงงาน โรงงานทั้งหมดนี้ต้องมีระบบควบคุมและบำบัดน้ำเสีย

จากโรงงานจึงจะดำเนินการได้ สำหรับประเด็นที่กล่าวถึงโรงงานขนาดกลางและขนาดเล็ก ยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียนั้น โรงงานขนาดกลางและขนาดเล็ก ส่วนใหญ่จะมีระบบบำบัดเป็นชนิดบ่อธรรมชาติ ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรกลเติมอากาศ ทำให้ดูเหมือนว่าโรงงานไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีปัญหาการบำบัดน้ำเสียที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมประสิทธิภาพการระบายน้ำทั้งตั้งโครงการที่กล่าวถึงข้างต้น

๓.๘ การวิเคราะห์ SWOT ของการดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน

การดำเนินงานที่ผ่านมาของการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน เมื่อนำมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิค SWOT สามารถสรุปได้ดังตารางที่ ๓-๑

ตารางที่ ๓-๑ การวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และภัยคุกคามของลุ่มน้ำท่าจีน

จุดแข็ง (Strengths)	โอกาส (Opportunities)
๑. มีแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน ๒. มีการบูรณาการหน่วยงานในการแก้ไขปัญหา ๓. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ เป็น Focal Point ในการดำเนินงานเชิงพื้นที่ ๔. มีเครือข่ายพันธมิตรภาคประชาชนในการร่วมดำเนินกิจกรรมการฟื้นฟูลุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง ๕. มีการบูรณาการแผนการจัดการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนทั้งระดับนโยบายและระดับลุ่มน้ำ ๖. ที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีนจัดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีคุณค่าต่อการทำเพาะปลูก ๗. เป็นลุ่มน้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของพืช/สัตว์ต่างๆ และมีพื้นที่อนุรักษ์ที่มีความสำคัญ ๘. มีพื้นที่ต้นแบบ/พื้นที่เรียนรู้ที่ยืนยันถึงการปฏิบัติจริงในการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน เช่น สวนเกษตรอินทรีย์ การนำของเสียจากฟาร์มสุกรมาแปรรูปเป็นพลังงาน การจัดการป่าชุมชน	๑. ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ๒. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน และมีการดำเนินงานร่วมกับรัฐ ๓. เป็นลุ่มน้ำที่มีการดำเนินงาน/กิจกรรมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนร่วมกับองค์กรความร่วมมือระหว่างต่างประเทศ ๔. มีการสนับสนุนทางนโยบายของรัฐในการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน ๕. ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดของทั้ง ๔ จังหวัดให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์/ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำ
จุดอ่อน (Weaknesses)	ภัยคุกคาม (Threats)
๑. มาตรการด้านการบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพในการกำกับดูแล ๒. ภาคประชาสังคมและเครือข่ายพันธมิตรฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนขาดการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐในการริเริ่มกิจกรรมด้านการอนุรักษ์/ฟื้นฟู ๓. การขยายตัวของการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติและความสะดวกคล่องของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ๔. ภาคเอกชน/ผู้ประกอบการยังขาดความสนใจในการเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม ๕. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง	๑. การแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ทำให้เกิดความเสี่ยงของการผลิตภาคเกษตรในลุ่มน้ำ ๒. คุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมลงส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ในการพัฒนาพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ๓. การบุกรุกทำลายป่าและการขยายพื้นที่ปลูกพืชไร่ ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงของพื้นที่ต้นน้ำ ๔. การส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดกิจกรรมรองรับนักท่องเที่ยว ส่งผลต่อปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น

๓.๙ กิจกรรมที่สำคัญของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน

๑) โครงการการประยุกต์การพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้ตัวชี้วัดสีเขียวในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

ในช่วงปี ๒๕๕๐-๒๕๕๑ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประจำประเทศไทย ได้ดำเนินโครงการการประยุกต์การพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้ตัวชี้วัดสีเขียว ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งเป็นแนวคิดในการที่จะประยุกต์ใช้การพัฒนาที่ยั่งยืน ในกิจกรรม ๕ สาขา คือ กิจกรรมสาขาเกษตรกรรมที่ดี สาขาพลังงานทดแทน สาขาเทคโนโลยีสะอาด สาขาบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสาขาการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ โดยพิสูจน์ตัวชี้วัดผลของการปฏิบัติจริง ที่สะท้อนให้เห็นถึงผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนในกิจกรรมสาขาต่างๆ เหล่านี้ เพื่อที่จะนำผลของตัวชี้วัดไปขยายผลเพื่อดำเนินการในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนและพื้นที่ลุ่มน้ำอื่นๆ ต่อไป

โดยผลการศึกษาของโครงการ ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง ๕ สาขา มีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน เนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรน้ำ พลังงาน และลดการใช้สารเคมีที่จะมีผลต่อความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำ ซึ่งเป็นการส่งผลดีต่อคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน

นอกจากนี้กิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต หรือคุณภาพชีวิตอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะกิจกรรมสาขาเกษตรกรรมที่ดี หรือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ได้เน้นการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตร และปรับวิถีการเกษตรโดยการใช้นวัตกรรมใหม่ที่ใช้สารสกัดทางธรรมชาติ เช่น น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งได้ผลผลิตเป็นอย่างดี ผลการดำเนินงานของโครงการที่ผ่านมา ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์สีเขียว (Green Products) ที่เกิดจากกระบวนการผลิตทางการเกษตรที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม และช่วยในการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพของแปลงเกษตร รวมทั้งไม่ส่งผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนควบคู่ไปด้วย ยังผลให้เกิดการขับเคลื่อนการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) นอกจากนี้ ยังได้มีการผลักดันให้เกิดการนำผลการดำเนินโครงการไปสนับสนุนเชิงนโยบาย (Policy Advocacy) ของภาคีเครือข่ายทุกระดับ ทั้งระดับนโยบาย จังหวัดและท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสนองตอบอย่างเป็นที่น่าพอใจ

๒) โครงการศูนย์บริการร่วมสารสนเทศสิ่งแวดล้อมระดับภาค

ตามที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพโดยนำข้อมูลที่ได้รับผิดชอบมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง รวดเร็ว และติดตามความก้าวหน้าด้วยการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้มีการจัดการการบริหารงานอย่างเป็นพัฒนาและรวดเร็วจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาข้อมูลสารสนเทศ

ดังนั้น สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ โดยการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์บริการร่วมสารสนเทศสิ่งแวดล้อมระดับภาค และประเมินศักยภาพ และจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขาระดับตำบล/ชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้มีศูนย์บริการในระดับภูมิภาคที่จะอำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการสารสนเทศสิ่งแวดล้อมแก่ผู้รับบริการในภูมิภาค รวมทั้งให้เป็นศูนย์ที่จะรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมให้ทราบพื้นที่ที่จะเกิดปัญหาวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมจากภูมิภาคผ่านการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและปรับปรุงฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาให้อยู่ในระบบเดียวกันและสามารถให้บริการสืบค้นข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ต และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดระดับพื้นที่เสี่ยงจากแหล่งกำเนิดมลพิษตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้เป็นศูนย์การบริการข้อมูลสารสนเทศสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ในระดับภูมิภาคผ่านการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทางอินเทอร์เน็ต ผลการดำเนินงานทำให้สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ มีฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมด้านต่างดังนี้

(๑) ข้อมูลคุณภาพแหล่งน้ำผิวดิน

(๒) ข้อมูลคุณภาพอากาศ

(๓) ข้อมูลระดับความดังเสียง

- (๔) ข้อมูลระบบกำจัดขยะชุมชนระดับเทศบาล
- (๕) ข้อมูลระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน
- (๖) ข้อมูลมลพิษจากสารอันตรายและของเสียอันตราย
- (๗) ข้อมูลร้านขายของเก่า
- (๘) ข้อมูลแหล่งกำเนิดมลพิษตามประกาศกระทรวง
 - ข้อมูลฟาร์มสุกร
 - ข้อมูลอาคารประเภท ก
 - ข้อมูลโรงโม่ บด หรือย่อยหิน
 - ข้อมูลนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรม
 - ข้อมูลที่ดินจัดสรร
 - ข้อมูลเตาเผามูลฝอย เตาเผาศพ
 - ข้อมูลโรงฆ่าสัตว์

๓) โครงการดำเนินงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดย นายศิริพงษ์ หังสพฤกษ์ รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานและประกอบด้วยผู้แทนจากกรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานต่างๆ ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานตรวจและประเมินผล สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑, ๕, และ ๑๖ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด รวมทั้งองค์การจัดการน้ำเสีย เป็นกรรมการ เพื่อร่วมกันกำหนดแผนยุทธศาสตร์/แนวทาง/เป้าหมาย/มาตรการและแผนงานโครงการที่สำคัญ ในการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อน การดำเนินงานแบบบูรณาการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงฯ ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ฯ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ทั้งนี้ในการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ มีกองแผนงานและประเมินผล กรมควบคุมมลพิษเป็นเลขานุการคณะกรรมการ และสำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน (GTZ) เป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดประชุม

ประเด็นปัญหาที่สำคัญคือ คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม (ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน) โดยมีสาเหตุมาจาก Point sources ที่สำคัญคือ ชุมชน ฟาร์มสุกร โรงงาน บ่อเพาะเลี้ยง วิชาชีพน้ำ การปนเปื้อนของน้ำมัน การรุกราลำน้ำและปากแม่น้ำ โดยกำหนดให้มีกิจกรรมสำคัญสำหรับการดำเนินงานดังนี้

- (๑) สร้างกติกาการระบายน้ำที่เหมาะสม โดยการนำ math model มาสนับสนุน
- (๒) บังคับใช้กฎหมายกับแหล่งกำเนิดน้ำเสีย
- (๓) บังคับใช้กฎหมายเรื่องบุกรุกลำน้ำ กั้นเขตลำน้ำ
- (๔) จัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมแบบ Onsite Treatment (Cluster)
- (๕) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ออกข้อกำหนดของท้องถิ่น โดยดำเนินงานตาม พรบ.การสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และการจัดเก็บค่าบำบัดน้ำเสีย รวมทั้ง ขยะมูลฝอย)
- (๖) สร้างศูนย์เรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมภูมิปัญญา
- (๗) สร้างแรงจูงใจเชิงบวกและให้ความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม
- (๘) นำผลจากการศึกษาการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) มาประยุกต์ใช้

(๙) ต่อยอดงานวิจัยการกำจัดวัชพืช สารเคมี ชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ เครื่องกล และงานวิจัยการนำน้ำ
ทิ้งจากปศุสัตว์มาใช้ประโยชน์ต่อการเกษตรอื่นๆ และการทำแผนที่ความรุนแรงของปัญหารายหมู่บ้าน
(ขยะมูลฝอย และ Point Sources)

๔) โครงการอบรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นเพื่อการจัดการขยะมูลฝอย การจัดการน้ำเสียชุมชน และ การจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การฝึกอบรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นเพื่อการจัดการขยะมูลฝอย การจัดการน้ำเสียชุมชนและการจัดทำ
แผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมให้แก่ท้องถิ่นในการ
บริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียชุมชน
ตามการจัดลำดับความสำคัญตามนโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม
อย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมให้แก่เจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นในการจัดการ
สิ่งแวดล้อมด้านการจัดการขยะมูลฝอย/น้ำเสียชุมชน รวมทั้งการวางแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และเพื่อให้
จังหวัดและท้องถิ่นมีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด เพื่อการแปลงแผนจัดการคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมระดับชาติและระดับภาคไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้จัดการอบรมระหว่างวันที่ ๒๒ - ๒๔ มีนาคม
๒๕๕๓ จำนวน ๓ ครั้ง

กลุ่มเป้าหมายในการอบรม ได้แก่เจ้าหน้าที่จากเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ ๔ จังหวัดคือ
จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐมและสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียชุมชนตาม
การจัดลำดับความสำคัญตามนโยบายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านการจัดการ
ขยะมูลฝอยและน้ำเสียชุมชนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องได้แก่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด
ชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร และผู้สังเกตการณ์ โดยมีผู้อบรมจำนวนรวม ๑๗๑ คน

การประเมินผลการอบรม พบว่าจังหวัดสมุทรสาคร ความพึงพอใจในเนื้อหาการอบรม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ
มาก คิดเป็นร้อยละ ๗๖ ระดับมากที่สุด จังหวัดนครปฐม ความพึงพอใจในเนื้อหาการอบรม ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ
มาก คิดเป็นร้อยละ ๗๗ ระดับมากที่สุด จังหวัดสุพรรณบุรีและชัยนาท ความพึงพอใจในเนื้อหาการอบรม ส่วนใหญ่อยู่
ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๖๗ ระดับมากที่สุด โดยผู้ผ่านการอบรมมี ข้อเสนอแนะต่อการอบรมคือ ควรจัดการศึกษา
งาน เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินงาน ควรเชิญผู้บริหารได้แก่นายกเทศมนตรี/องค์การบริหารส่วนตำบล หรือรอง
นายกเทศมนตรี/องค์การบริหารส่วนตำบล หรือปลัดเทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมการอบรมเนื่องจากเป็นผู้มี
อำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงานของท้องถิ่น

๓.๑๐ การประเมินผลการดำเนินงานในการฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

การวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงานฟื้นฟูคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน ที่สอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมระดับภาคในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จำแนกผลการประเมินผลการดำเนินงานไว้ ๕ มิติดังนี้ (ตารางที่ ๓-๒)

ตารางที่ ๓-๒ การวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงานฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

มิติการดำเนินงาน/ตัวชี้วัด	บทวิเคราะห์สถานการณ์/ศักยภาพการดำเนินงาน	ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงาน
๑. มิติด้านความสอดคล้องของการดำเนินงานกับนโยบายของรัฐและบริบทสังคม (Social Context & Policy Perspectives)		
๑.๑ ความสอดคล้องของการดำเนินงานกับนโยบายของรัฐในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศ	การดำเนินงานเป็นการขับเคลื่อนที่สอดคล้องกับนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลได้มุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งเป็นความสอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในการคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย	๑. เร่งรัดให้กลไกระดับชาติ/นโยบายเห็นคุณค่าของการบริหารงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑) ๒. บูรณาการประเด็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับประเด็นด้านการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ ประเด็นด้านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการผลิต ประเด็นด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล ประเด็นด้านการฟื้นฟูความเชื่อมั่นของประเทศและส่งเสริมการลงทุน (ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม กลุ่มจังหวัด และระดับจังหวัด)
๑.๒ ความสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเด็นปัญหาที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ	การดำเนินงานด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ ซึ่งดำเนินงานโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก รวมทั้งหน่วยงานร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งมีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการพัฒนากลไกการดำเนินงาน เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนแผนการจัดการที่มีประสิทธิภาพ	๑. สำรวจประเด็นปัญหาในระดับพื้นที่ เพื่อกำหนดเป็นวาระลุ่มน้ำที่ต้องรับดำเนินการแก้ไขโดยด่วน (ประเด็นด้านคุณภาพ Nutrient ผักตบชวา เป็นต้น) ๒. พัฒนากลไกการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม (องค์กรขับเคลื่อน เช่น ชมรม สภา มูลนิธิ ทสม.)
๑.๓ ระดับความสนใจของฝ่ายนโยบาย/ฝ่ายบริหารที่มีต่อการดำเนินงาน	การดำเนินงาน ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมด้านความสนใจของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายการเมือง เนื่องจากความเสื่อมโทรมของลุ่มน้ำ เป็นมูลเหตุให้หลายฝ่ายมีความสนใจในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตาม การทำให้ประเด็นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยงกับมิติการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ย่อมเป็นแรงจูงใจให้เกิดการดำเนินงานเชิงนโยบายได้อีกทางหนึ่ง	ควรกระตุ้นให้ภาคการเมือง/ภาคนโยบายในการเห็นความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม ตามมติ ครม.เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๒ กรรมาธิการสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการควบคุมมลพิษ)
๑.๔ ความสอดคล้องกับความร่วมมือกับประชาคมโลกในการดำเนินงานตาม	การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน เป็นการดำเนินงานที่คำนึงถึงความ	พัฒนาความร่วมมือกับประชาคมโลกในเวทีระดับสากลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งติดตามสถานการณ์ในลุ่มน้ำเพื่อนำมาพัฒนานโยบาย

แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน	สอดคล้องและเชื่อมโยงกับความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งของ อปท.	การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศน์ลุ่มน้ำ (องค์กรต่างประเทศที่มีความร่วมมือ เช่น USAID, UNDP, GEC, GEF/UNDP, GIZ, MfE/NZ เป็นต้น)
๒. มิติด้านการดำเนินงานขององค์กร (Organization Management and Administration Perspectives)		
๒.๑ บทบาทของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕	การดำเนินงานของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ได้ดำเนินงานในเชิงของการประสานงานหน่วยงานต่างๆ อย่างใกล้ชิด การรวบรวมข้อมูลประกอบการประชุมหารือในวาระต่างๆ อย่างต่อเนื่อง การรายงานผลการประชุม การติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน รวมถึงตลอดจนมีการพัฒนาความร่วมมือในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง	ควรยกระดับขีดความสามารถของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ให้มีความพร้อมในการให้บริการแก่ประชาชน/เครือข่ายในลุ่มน้ำได้อย่างทั่วถึง (เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์)
๒.๒ การพัฒนาระบบบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ	การพัฒนาระบบบริหารงานของหน่วยงานราชการ มักมีข้อจำกัดในด้านการบริหารงานเชิงโครงสร้าง แต่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับภาค ได้มีการพัฒนากลไกการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ	ควรมีการประชุมปรึกษาหารือในแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนจัดการอย่างต่อเนื่อง
๒.๓ การพัฒนาสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ	การดำเนินงาน ได้มีการพัฒนา/รวบรวมและจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อการใช้งานในรูปแบบต่างๆ ทั้ง Website, สิ่งพิมพ์/ข่าวสาร และโครงข่ายสารสนเทศต่างๆ ทั้งภายในหน่วยงานเอง และที่สามารถสื่อสารกับสังคมและสาธารณะได้รวมทั้งมีการจัดทำรายงานสถานการณ์ประจำปีและข่าวสารต่างๆ เป็นต้น	ควรสื่อสารข้อมูลต่างๆ สู่สาธารณะอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาข้อมูลให้หน่วยงานต่างๆ ใช้งานได้อย่างง่ายและมีประสิทธิภาพ
๒.๔ สมรรถนะของบุคลากรที่รองรับการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ	ด้วยข้อจำกัดด้านจำนวนบุคลากร ทำให้การดำเนินงาน ไม่สามารถดำเนินงานให้ครอบคลุมภารกิจได้ทั้งหมด ทำให้มีความจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร (Competency-based Management) มารองรับการดำเนินงานให้มากขึ้น	ควรจัดทำแผนพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร (Competency-based Management) ที่ตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาตนเอง
๒.๕ การสนับสนุนกลไกการกำกับ ติดตาม ประเมินผล และการทบทวนแผนการปฏิบัติงาน	การดำเนินงานได้มีการพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีการประชุมปรึกษาหารือภาคีเครือข่ายต่างๆ อย่างต่อเนื่อง	ควรมีการพัฒนากลไกการกำกับ ติดตาม ประเมินผล และการทบทวนแผนการปฏิบัติงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในหน่วยงานและภาคีเครือข่ายภายนอก
๒.๖ ความครอบคลุมของมาตรการรองรับแผนจัดการ	มีการกำหนดมาตรการในการดำเนินงานที่รองรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมทุกประเด็น	ทบทวนมาตรการให้เหมาะสมกับสถานการณ์และปัญหาที่เป็นจริง
๓. มิติด้านการบริหารงบประมาณ (Financial Perspectives)		

๓.๑ การเข้าถึงงบประมาณในการดำเนินงานที่เพียงพอและสะท้อนถึงคุณค่าของแผนงาน/โครงการตามแผนจัดการ	ด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงงบประมาณของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค ทำให้การดำเนินงานในการกิจที่สำคัญของกลุ่มน้ำ ไม่อาจดำเนินการให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร	ควรสนับสนุนการจัดทำแผนจัดการ/แผนงาน/โครงการที่บูรณาการเข้ากับแผนพัฒนาจังหวัด และให้มีการบูรณาการหน่วยงานในการปฏิบัติงานร่วมกัน
๓.๒ สัดส่วนของการใช้งบประมาณตามแผนงาน/โครงการตามแผนจัดการ	จากการประเมินสัดส่วนของการใช้งบประมาณเพื่อการดำเนินงาน พบว่ามีการนำงบประมาณมาใช้ในการบริหารเป็นไปตามสัดส่วนของแผนงบประมาณ	๑. ควรเร่งรัดให้หน่วยงานบริหารจัดการแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ของงานที่กำหนดไว้ตามตัวชี้วัด (KPI's) ๒. ควรกำหนดสัดส่วนของงบประมาณให้สอดคล้องกับสำคัญของประเด็นปัญหาและสถานการณ์เป็นจริง รวมทั้งนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาล
๓.๓ ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการใช้งบประมาณตามแผนจัดการ	การดำเนินงานของแผนงาน/โครงการตามแผนจัดการ ได้บรรลุตามเป้าหมายของการดำเนินงาน ตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๕๐-๒๕๕๒ ต่อเนื่องมาจนถึงปี ๒๕๕๓ ในปัจจุบัน ประเด็นที่ยืนยันถึงประสิทธิภาพของการใช้งบประมาณ คือ ผลผลิตของงาน (Output) และผลได้ (Outcome) ที่เกิดขึ้น โดยพบว่า การดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานต่างๆ สามารถตรวจสอบผลผลิตที่เกิดขึ้นได้ และมีกลไกการรายงานผลการปฏิบัติงานให้กับทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับทราบ รวมทั้ง สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ควรมีการจัดทำระบบการรายงานผลกระทบ (Impact) เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของหน่วยงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค และควรมีประสิทธิผลของการใช้งบประมาณที่แท้จริง รวมถึงการจัดระดับความพึงพอใจของประชาชนในฐานะของการเป็นผู้รับบริการจากหน่วยงานต่างๆ
๔. มิติด้านการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Participatory and Learning Process Perspectives)		
๔.๑ ความหลากหลายทางของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	การดำเนินงานในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน มีหลายหน่วยงาน ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ มูลนิธิ และนักวิชาการ เข้าร่วมสนับสนุนในลักษณะของการเป็นองค์กรร่วมดำเนินงาน จึงนับว่าการดำเนินงานสอดคล้องกับการสร้างความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในรูปแบบของภาคีร่วมพัฒนา (Multi-stakeholders Partnership)	๑. สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยใช้นโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ๒. ส่งเสริมบทบาทของภาคประชาสังคมในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น
๔.๒ กลไกการตัดสินใจและแสวงหาฉันทมติในการดำเนินงาน	การดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ล้วนให้ความสำคัญกับการประชุมเพื่อปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดให้เป็นวาระที่สำคัญที่ภาคีร่วมพัฒนาต่างๆ ต้องมีส่วนร่วมในการให้	๑. ควรส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชน/ประชาชน/เครือข่ายที่ไม่ใช่รัฐในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ รวมทั้ง คณะอนุกรรมการชุดต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้มี

	ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่เป็นจริง การวางแผน การตัดสินใจ รวมทั้งการดำเนินการร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดการยอมรับในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม หากเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวต่อการยอมรับของสังคมโดยทั่วไป ก็จะใช้การเสนอความเห็นหน่วยงานร่วมต่างๆ เพื่อพิจารณาก่อนการตัดสินใจ	ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพิจารณาและตัดสินใจในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญ ๒. ควรให้ความสำคัญกับการจัดตั้ง คณะทำงานเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในมิติต่างๆ ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เกิดกลุ่มคณะทำงาน (Working Group) ของหน่วยงานรับผิดชอบหลักขึ้น (Functional-based Approach)
๔.๓ รูปแบบการสื่อสารกับสังคมและสาธารณะเกี่ยวกับการจัดการที่มีประสิทธิภาพ	การดำเนินงานของการจัดการสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่เป็นความรู้เชิงวิชาการผ่านข้อมูลสารสนเทศ รวมทั้งข้อมูลผ่านการประชุมปรึกษาหารือภาคีเครือข่ายลุ่มน้ำ	๑. ควรพัฒนารูปแบบการสื่อสารข้อมูลให้กับสาธารณะได้รับทราบอย่างทั่วถึงและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ๒. ควรรายงานสถานการณ์ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับสังคมได้รับทราบ ผ่านทางสื่อที่ทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย ๓. พัฒนากลไกการเฝ้าระวังและคุ้มครองผู้บริโภคโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้น และมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๔.๔ การปราศจากการแทรกแซงการดำเนินงานด้านการจัดการจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ	การบริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค ปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มผู้มีอิทธิพลทางการเมืองหรือผู้ประกอบการในท้องถิ่น ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินงานเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีร่วมพัฒนาต่างๆ ยังมีการตรวจสอบจากภาคประชาสังคมอีกทางหนึ่งด้วย	ควรใช้กลไกของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและบทบาทของสื่อมวลชนในการเฝ้าระวังและติดตามการดำเนินงานอย่างโปร่งใส และเป็นธรรม
๕. มิติด้านผลผลิต ผลได้และผลกระทบ (Output/Outcome/Impact Perspectives)		
๕.๑ ผลผลิตหลักของการดำเนินงาน (Output) ที่สอดคล้องกับแผนจัดการ	การดำเนินแผนงาน/โครงการ สอดคล้องกับแผนจัดการ โดยแผนงาน/โครงการที่ปฏิบัติในแต่ละปีงบประมาณเป็นการนำสาระสำคัญของแผนเพื่อแปลงสู่การปฏิบัติ รวมทั้งบรรลุผลผลิตของการดำเนินงาน	กำหนดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน
๕.๒ ผลได้ของการดำเนินงาน (Outcome) ที่สอดคล้องกับผลผลิตหลักของการดำเนินงาน	การดำเนินแผนงาน/โครงการ สอดคล้องกับแผนจัดการ โดยแผนงาน/โครงการที่ปฏิบัติในแต่ละปีงบประมาณเป็นการนำสาระสำคัญของแผนเพื่อแปลงสู่การปฏิบัติ รวมทั้งบรรลุผลได้ของการดำเนินงาน โดยพิจารณาทั้งการมีส่วนร่วม การยอมรับของชุมชน การลดความขัดแย้ง และการสร้างความเข้าใจที่ดีในลุ่มน้ำ	ส่งเสริมให้การดำเนินแผนงาน/โครงการของหน่วยงานต่างๆ คำนึงถึงความพึงพอใจของประชาชน/ผู้รับบริการให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดเป้าหมาย/ตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริง
๕.๓ ผลกระทบของการดำเนินงาน (Impact) ที่	การดำเนินงานส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนทัศนคติในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำ	กำหนดให้การดำเนินงานตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคต้องมีการ

สอดคล้องกับผลผลิตหลัก และผลได้ของการ ดำเนินงาน	น้ำท่าจีน อันเป็นผลมาจากการของการ ดำเนินงานตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา รวมทั้งมารอบความร่วมมือระหว่างประเทศมา ใช้ในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหา เช่น โครงการต่างๆ ภายใต้การสนับสนุนของ UNDP, โครงการ Green Indicators เป็นต้น ที่ส่งผล ต่อการปรับตัวของหน่วยงานต่างๆ ในการ ดำเนินงานให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป	ดำเนินงานในเชิงยุทธศาสตร์ให้มากยิ่งขึ้น และ ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวมของกลุ่ม น้ำท่าจีนและลุ่มน้ำคาบเกี่ยว
--	--	--

บทที่ ๔

การวิเคราะห์ความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการฟื้นฟูผืนน้ำทำกิน

๔.๑ การวิเคราะห์ความสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการฟื้นฟูผืนน้ำทำกิน

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความสนใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำทำกิน มีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ ๔-๑)

ตารางที่ ๔-๑ การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความสนใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฟื้นฟูผืนน้ำทำกิน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)	ปัญหา (Problems) (ปัญหาอะไรที่กำลังเผชิญ)	ความสนใจ (Interests) (ความต้องการ)
๑. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) รวมถึงคณะผู้บริหารท้องถิ่น	๑. สภาพแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น เริ่มประสบปัญหารุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะการระบายน้ำทิ้งสู่แหล่งน้ำสาธารณะจากกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และชุมชน รวมทั้งปัญหาการทิ้งของเสียและสิ่งปฏิกูลของชุมชนริมน้ำลงสู่แหล่งน้ำ ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัด ๒. ได้รับข้อร้องเรียนจากกรณีการระบายน้ำเสียของสถานประกอบการ ฟาร์มปศุสัตว์ รวมถึงแหล่งกำเนิดมลพิษ ซึ่งต้องเข้าไปดำเนินการตรวจสอบ	๑. ความต้องการในการเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำทำกินและคลองสาขา โดยเน้นการจัดการระบบสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดการขยะมูลฝอย การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน การเสริมสร้างจิตสำนึกและความตระหนักของชุมชน ๒. ต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนความรู้/เทคนิคทางวิชาการ รวมทั้งการผลักดันแผนของท้องถิ่นให้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (เข้าถึงแหล่งงบประมาณ) ๓. แหล่งกู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำ โดยการสนับสนุนช่วยเหลือของภาครัฐ
๒. ผู้ประกอบการ (เจ้าของโรงงาน)	๑. เกิดกรณีพิพาทระหว่างสถานประกอบการกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นของความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำทำกินและคลองสาขา ๒. ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำเสียและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ โดยเฉพาะขาดเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ๓. ผู้ประกอบการขาดแรงจูงใจในการติดตั้งระบบจัดการสิ่งแวดล้อม/น้ำเสียในโรงงาน รวมถึงไม่มีการเดินระบบอย่างต่อเนื่อง ๔. ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการเข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของโรงงาน โดยเฉพาะการระบายน้ำเสีย	๑. ต้องการการสนับสนุนความช่วยเหลือในด้านเครื่องมือเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงงาน เช่น ระบบ Environmental Management System (EMS), Cleaner Technology, Green Label เป็นต้น ๒. ต้องการความรู้เรื่องเทคโนโลยีการจัดการน้ำเสีย/สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับขนาดของการประกอบกิจการ โดยพิจารณาถึงต้นทุนต่ำแต่ให้ประสิทธิภาพ ๓. ต้องการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรที่ยั่งยืนถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Corporate Social & Environmental Responsibility: CSER) อันส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ด้านการตลาด
๓. เครือข่ายชมรมเรารักแม่น้ำทำกิน (จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร)	๑. ขาดองค์ความรู้ที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาและจัดการน้ำเสียและสิ่งแวดล้อม ๒. ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ๓. ขาดข้อมูลเชิงลึกในเรื่องประเด็นปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อม	๑. ต้องการรับการสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะในการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำ รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานภาครัฐ ๒. ต้องการจัดทำแผนงาน/โครงการระดับชุมชนเพื่อการจัดการน้ำเสียในลุ่มน้ำทำกินโดยการมีส่วนร่วม

		๓. ต้องการเชื่อมโยงกลไกการแก้ไขปัญหาทั้งระบบลุ่มน้ำ ตั้งแต่พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ๔. ต้องการให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการน้ำเสียและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำทำจิ้นอย่างบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายลุ่มน้ำ
๔. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕	๑. แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำทำจิ้นและคูคลองสาขายังไม่ได้รับการตอบสนองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังในการนำไปสู่การปฏิบัติ ๒. ขาดกลไกการผลักดันให้ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาน้ำเสียของแม่น้ำทำจิ้น และคูคลองสาขา ได้รับความสนใจจากประชาชนในลุ่มน้ำทำจิ้นอย่างกว้างขวาง ๓. ขาดการสนับสนุนงบประมาณเชิงยุทธศาสตร์เพื่อมาพัฒนาการประสาน/ส่งเสริม/ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการแก้ไขปัญหาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน	๑. การบูรณาการความร่วมมือในการแก้ไข/จัดการปัญหาความเสื่อมโทรมของลุ่มน้ำทำจิ้นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๒. การพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ในด้านการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำทำจิ้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม ๓. การจัดแผนการส่งเสริมบทบาทของ อบท. ในการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่น (ยุทธศาสตร์ท้องถิ่น) ๔. เวทีนโยบายสาธารณะในการขยายผลองค์ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทำจิ้นสู่การปฏิบัติต่อไป
๕. กลไกของส่วนราชการระดับจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำทำจิ้น	๑. ขาดความต่อเนื่องในการผลักดันนโยบายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและปัญหาน้ำเสียสู่การปฏิบัติ ๒. ขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เกิดจากความร่วมมือของภาคีร่วมพัฒนาในจังหวัด ๓. ขาดกลไกการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ ๔. การดำเนินงานของแต่ละจังหวัดขาดความเชื่อมโยงในการบูรณาการแผนงาน/โครงการเพื่อการแก้ไขปัญหา น้ำเสียและสิ่งแวดล้อม	๑. การให้ข้อมูล คำปรึกษา/ข้อหารือแก่ทางจังหวัด เพื่อให้ฝ่ายบริหารของจังหวัดสามารถวางแผนและตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามนโยบายการพัฒนาจังหวัด ๒. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดที่สอดคล้องกับปัญหาและทิศทางการพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ
๖. กลุ่มเกษตรกร/กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง/กลุ่มฟาร์มปศุสัตว์/กลุ่มผู้ใช้น้ำ/กลุ่มผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว/ที่พัก/รีสอร์ท/ชุมชนริมน้ำ/ประชาชนทั่วไป	๑. กิจกรรมด้านการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรในปริมาณมาก ทำให้เกิดการตกค้างในสิ่งแวดล้อม ๒. รูปแบบของการเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการระบายของเสียลงสู่แหล่งน้ำมากขึ้น ส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำ ๓. ปริมาณความต้องการใช้น้ำของเกษตรกร ทำให้เกิดการเร่งรอบการเพาะปลูก ทำให้แนวโน้มของปริมาณน้ำขาดแคลน และคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรม ๔. ความเสื่อมโทรมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อมลพิษทางทัศนียภาพ (Visual Pollution) และการสูญเสียความงามทางธรรมชาติของแม่น้ำทำจิ้น อันเป็นการลดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนริมน้ำกับแหล่งน้ำธรรมชาติ รวมถึงโอกาสด้านการท่องเที่ยว	๑. การอบรมพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ในการจัดการน้ำเสียและสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมต่างๆ ๒. การสนับสนุนจากภาครัฐในการเริ่มแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการนำร่องการบำบัดน้ำเสียจากแหล่งกำเนิด ๓. การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายในการเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม ๔. การจัดทำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม อันเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๔.๒ การจำแนกกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำทำจิ้น

ผลจากการจำแนกกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายพันธมิตรในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน พบว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนมีกิจกรรมที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมที่เป็นไปอย่างแข็งขัน โดยเฉพาะ “เครือข่ายชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน” ทั้ง ๔ จังหวัด มีความต่อเนื่องในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอด โดยสามารถจำแนกออกเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมใน ๔ ด้านดังนี้ (ตารางที่ ๔-๒)

ตารางที่ ๔-๒ การจำแนกกิจกรรมด้านการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน

กิจกรรมที่ดำเนินการโดยพันธมิตรลุ่มน้ำท่าจีน	ความสอดคล้องของรูปแบบของกิจกรรมการมีส่วนร่วม			
	การเสริมสร้างจิตสำนึก/ความตระหนัก	การติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพน้ำโดยชุมชน	การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย	การริเริ่มของชุมชนในการฟื้นฟูระบบนิเวศ
๑. อบรมพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่ายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม	★ ★ ★	★	★	★
๒. อบรมตรวจวัดคุณภาพน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม	★ ★	★ ★ ★		★ ★
๓. พัฒนากลไก/เครื่องมือการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน	★		★ ★ ★	
๔. พัฒนาตัวชี้วัดสีเขียวในกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืนในลุ่มน้ำท่าจีน			★ ★ ★	★ ★ ★
๕. พัฒนากลไกการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน ร่วมกับ GTZ และองค์การจัดการน้ำเสีย	★ ★		★ ★	★ ★
๖. จัดทำแผนบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ (โครงการนำร่องด้านการจัดการน้ำเสีย/ขยะมูลฝอย)			★ ★	
๗. จัดทำ/พัฒนาสารสนเทศสิ่งแวดล้อมเพื่อการตัดสินใจ		★ ★		
๘. พัฒนาศูนย์เตือนภัยมลพิษสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน/การสื่อสารข้อมูลสู่เครือข่าย		★ ★ ★		
๙. การประเมินผลแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคร่วมกับสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	★		★ ★	
๑๐. การทบทวนและยกย่องแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค	★		★ ★ ★	
๑๑. บทบาทของเครือข่ายในการเป็นคณะกรรมการด้านการมีส่วนร่วมให้กับของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค			★ ★	

หมายเหตุ: กำหนดระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับคือ

- ★ หมายถึง การมีส่วนร่วมในระดับน้อย
- ★ ★ หมายถึง การมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
- ★ ★ ★ หมายถึง การมีส่วนร่วมในระดับสูง

๔.๓ บทบาทของพันธมิตรลุ่มน้ำในการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน

๑) การสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายภาคประชาสังคมอย่างต่อเนื่อง: เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค คณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีน หรือคณะทำงานเฉพาะด้าน ได้ดำเนินการสนับสนุนให้เครือข่ายและองค์กรชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมที่ริเริ่มการฟื้นฟูคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และพัฒนาให้เกิดขึ้นแบบการปฏิบัติจริง โดยปัจจุบันมีชุมชนต้นแบบในการดำเนินกิจกรรมหลายพื้นที่ เช่น เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

๒) สนับสนุนกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาในลุ่มน้ำ: โดยเน้นการทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการจัดทำหลักสูตรเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและลุ่มน้ำท่าจีน รวมทั้งถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนและเยาวชนให้กว้างขวางและต่อเนื่อง

รวมทั้งมีการอบรมพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนสิ่งแวดล้อมให้มีความรู้/ประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอบรมพัฒนาศักยภาพครูลูกเสือสิ่งแวดล้อม

๓) ผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนปฏิบัติการฟื้นฟูน้ำท่าเงินในระดับตำบล: มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ต้องผลักดันให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความสนใจในการจัดทำแผนปฏิบัติการฯ สิ่งแวดล้อมระดับตำบล/เทศบาล โดยเน้นการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม/คุณภาพน้ำในชุมชนท้องถิ่น โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดทั้ง 4 จังหวัดเป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงาน หรืออาจบูรณาการแผนงานของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันมีเทศบาลตำบล/องค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งที่มีการบูรณาการปัญหาและจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาการเผาในที่โล่ง แผนปฏิบัติการจัดการป่าชุมชน แผนปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน รวมตลอดจนการเตรียมความพร้อมชุมชนในการปรับตัวเพื่อรับมือกับภัยธรรมชาติ เป็นต้น

๔) เปิดโอกาสให้เครือข่ายภาคประชาสังคมและกลุ่มองค์กรเครือข่ายสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค: เป็นการเปิดโอกาสให้เครือข่ายมีบทบาท ในการให้ข้อมูลข่าวสารและรายงานสถานการณ์ของคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำเพื่อให้เกิดการทบทวนแผนและจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการมีส่วนร่วม ควรอย่างยิ่งที่จะต้องจัดตั้งเป็นคณะทำงาน หรือการปรึกษาร่วมกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และตลอดระยะเวลาของการใช้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมภาค ทางสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ได้กระตุ้นให้เครือข่ายทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา โดยในหลายมาตรการได้รับการแปลงไปสู่การปฏิบัติ

๕) ยกระดับการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ด้านการจัดการคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม: เป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้เครือข่าย/เกษตรกรผู้ประกอบการที่มีการดำเนินกิจกรรมในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมในการจัดทำพื้นที่เรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ (Demonstration Site) ในการถ่ายทอดและขยายผลการดำเนินงานให้กับชุมชนโดยรอบและผู้สนใจได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยหน่วยงานภาครัฐ ต้องสนับสนุนองค์ความรู้ เทคนิค/วิชาการและการประชาสัมพันธ์ให้เครือข่ายต่างๆ ได้รับรู้และมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันผู้สนใจสามารถรับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากพื้นที่ปฏิบัติจริงในหลายพื้นที่

๖) สนับสนุนให้แหล่งกำเนิดมลพิษจากชุมชนในการติดตั้งบ่อดักไขมัน: เป็นการส่งเสริมชุมชน/สถานบริการที่อยู่ริมน้ำหรือคูคลองสาขามีการติดตั้งบ่อดักไขมันอย่างง่าย โดยหน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณ หรือความช่วยเหลือแก่ชุมชนผู้ประกอบการร้านอาหารริมน้ำในการติดตั้งบ่อดักไขมัน รวมทั้งวิธีการบำรุงรักษา รวมตลอดจนผลผลานการใช้น้ำหมักชีวภาพในการบำบัดน้ำเสียร่วมด้วย ซึ่งสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ได้ดำเนินการพยายามในการประสานงานร่วมกับเทศบาลในการออกข้อบังคับท้องถิ่นเพื่อให้แหล่งกำเนิดน้ำเสียมีการติดตั้งบ่อดักไขมัน

๗) วางแผนและปฏิบัติการเพื่อกำจัดผักตบชวา: เป็นแผนปฏิบัติการที่มีความสำคัญต่อการกำจัดวัชพืชน้ำและเป็นการฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าเงินและคูคลองสาขา ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาผักตบชวาเป็นสิ่งคุกคามการไหลของน้ำ และมีส่วนในการทำให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ผลของการระบายน้ำทิ้งที่มีสารอินทรีย์ทำให้พืชน้ำ โดยเฉพาะผักตบชวาเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การดำเนินงานเพื่อกำจัดผักตบชวาจึงต้องใช้ความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งท้องถิ่น ซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยปัจจุบันมีงานวิจัยที่พัฒนาเป็นนวัตกรรมในการเก็บเกี่ยวผักตบชวาจากแหล่งน้ำมากำจัด หรือนำมาใช้ในการหมักเป็นปุ๋ยอินทรีย์ หรือนำมาใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งนี้ องค์กรท้องถิ่นทุกพื้นที่ที่อยู่ริมน้ำหรือคูคลองสาขาต้องมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและกำจัดไปพร้อมๆ กัน อย่างไรก็ตาม การกำจัดผักตบชวาต้องเป็นวาระที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

๘) การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำ: เป็นการพัฒนาศักยภาพขององค์กรลุ่มน้ำ/องค์กรชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) โดยการอบรมให้ความรู้/ความเข้าใจและทักษะในการฟื้นฟูหรือดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมตลอดจนการฝึก

ตรวจวัดคุณภาพน้ำ โดยการอบรมได้รับความร่วมมือจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรมควบคุมมลพิษ และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ อาทิ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รวมทั้ง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เป็นต้น

๙) การพัฒนาและสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม: สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ได้ให้ความสำคัญกับการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนและคูคลองสาขา และเพื่อเป็นการสร้างความตระหนักรู้ต่อการแก้ไขปัญหา โดยได้จัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพน้ำโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้ง ๔ จังหวัด พร้อมทั้งพัฒนาระบบการบันทึกและรายงานผลการตรวจสอบต่อสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ อย่างต่อเนื่อง โดยข้อมูลที่ได้รับ ทางสำนักงานฯ จะรวบรวมและนำเข้าในระบบสารสนเทศสิ่งแวดล้อมของสำนักงานฯ เพื่อการบริการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำระดับพื้นที่/ลุ่มน้ำ รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ต่อไป

๑๐) ผลักดันให้ผู้ประกอบการฟาร์มสุกรแปรรูปของเสียเป็นพลังงาน: เป็นแผนงานที่บูรณาการร่วมกับภาคีหน่วยงานอื่นๆ โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้ประกอบการฟาร์มสุกรนำของเสียมาแปรรูปเป็นพลังงานชีวมวล (Biogas) เพื่อเป็นพลังงานไฟฟ้าใช้ในฟาร์มสุกรโดยตรง ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิต และเป็นการลดปัญหาการระบายน้ำทิ้งจากฟาร์มสุกร ซึ่งมีค่า BOD สูง มีกลิ่นเหม็น น้ำสาธารณะ เป็นยังเป็นการลดปัญหากลิ่นเหม็นรบกวนชุมชนข้างเคียง และลดปัญหาการร้องเรียน

๑๑) แลกเปลี่ยนความร่วมมือในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับลุ่มน้ำอื่น: เป็นกิจกรรมที่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ร่วมกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแลกเปลี่ยนความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีเครือข่ายลุ่มน้ำท่าจีน ลุ่มน้ำปากพนัง และลุ่มน้ำบางปะกงเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งจัดทำบันทึกความร่วมมือ (MOU) ในการพัฒนาโครงการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำเพื่อขยายผลการปฏิบัติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีความร่วมมือกับเครือข่ายลุ่มน้ำชีตอนบนด้วย

๑๒) บูรณาการการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำร่วมกับกลไกของคณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีน: เป็นการบูรณาการระหว่างสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๗ และ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นคณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีนเพื่อบูรณาการการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำท่าจีน โดยมุ่งเน้นปัญหาการจัดการคุณภาพน้ำและมลพิษทางน้ำจากแหล่งกำเนิด โดยร่วมกันในการจัดทำแผนบริหารจัดการและพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีนแบบบูรณาการ ซึ่งทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำจัดผักตบชวา และลดการระบายน้ำเสียจากชุมชนและสถานประกอบการ รวมทั้งกิจกรรมด้านการเกษตร

๑๓) บูรณาการความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน: โดยเป็นการดำเนินงานที่ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้มีกลไกของคณะกรรมการ/คณะทำงานในการจัดทำแผนบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ เช่น คณะกรรมการบูรณาการภารกิจกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งลุ่มน้ำท่าจีนได้รับเลือกให้เป็นลุ่มน้ำนำร่องในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและขยะมูลฝอย และได้เสนอรูปแบบของกิจกรรมที่ต้องดำเนินการเพื่อให้การแก้ไขปัญหาเป็นรูปธรรม รวมถึงการรับการสนับสนุนความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้มีการลงนามความร่วมมือ ๔ กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๑ ในการจัดทำแผนปฏิบัติการฟื้นฟูคุณภาพน้ำลุ่มน้ำท่าจีน และการดำเนินงานในระดับพื้นที่ในช่วงระยะเวลา ๓ ปี

บทที่ ๕

ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน

๕.๑ แนวคิดของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน

การจัดทำประเด็นสิ่งแวดล้อม เพื่อกำหนดทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ของลุ่มน้ำท่าจีน มีความต่อเนื่องจากกรอบแนวคิดของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔ ที่นำมาใช้ในช่วงที่ผ่านมา กล่าวคือ ยังคงยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนแนวทางของความพอประมาณ เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างภูมิคุ้มกันแก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยการใช้เหตุผลและองค์ความรู้ ทั้งทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการตัดสินใจโดยคำนึงถึงความถูกต้องและเป็นธรรมเป็นสำคัญ ในการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาบริบทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากแรงกดดันของกระแสแนวคิดและสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งส่งผลให้การสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทวีความสำคัญยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขาดความสมดุลในการพัฒนาและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลให้ต้องเร่งให้ความสำคัญในการบูรณาการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ เพื่อสร้างความสมดุลและส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ของลุ่มน้ำท่าจีน มีความสอดคล้องและต่อยอดกับทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสมดุลในการพัฒนาในทุกมิติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณภาพ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม และการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงในมิติต่างๆ อย่างยั่งยืน

ในการจัดทำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดทิศทางของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ของลุ่มน้ำท่าจีน ได้กำหนดหลักการสำคัญในการจัดการที่สอดคล้องและต่อยอดจากแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมฉบับที่แล้ว และมีแนวทางการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและเตรียมความพร้อมต่อแนวโน้มในอนาคต ประกอบด้วย

๑. การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Approach) เป็นหลักการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศอย่างยั่งยืน อันจะส่งผลต่อการตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนด้วย ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ การบริหารจัดการกลุ่มป่า เป็นต้น

๒. การระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle) เป็นหลักการจัดการเชิงรุกที่เน้นในหลักการป้องกันผลกระทบล่วงหน้า มีการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบางและพื้นที่เสี่ยง

๓. ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluters Pay Principle: PPP) และ ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiaries Pay Principle) เป็นหลักการในการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสร้างแรงจูงใจและภาระรับผิดชอบในการลดการก่อมลพิษ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างความ

เป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๔. ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน (Public-Private Partnership) เป็นหลักการที่ใช้สร้างการร่วมรับผิดชอบ และควรนำมาใช้ควบคู่กับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย เพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๕. ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจและการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ การตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และการกำหนดการรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง

๕.๒ วิสัยทัศน์

ส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับการบริหารจัดการอย่างเป็นธรรมและมีการบูรณาการเพื่อก้าวสู่สังคมสีเขียว (Green Society)

๕.๓ เป้าประสงค์

๑. บริหารจัดการและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำท่าจีนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๒. ส่งเสริมการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน และเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน บนพื้นฐานการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำสังคม

๓. ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมที่ยั่งยืนถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ด้วยกิจกรรมตัวชี้วัดสีเขียวที่ส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๔. เตรียมความพร้อมชุมชนและภาคส่วนต่างๆ ในการรับมือกับความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและภัยธรรมชาติในลุ่มน้ำ โดยใช้กระบวนการประเมินความเปราะบางชุมชนและการปรับตัวให้สอดคล้องกับภูมินิเวศของแต่ละท้องถิ่น

๕.๔ ตัวชี้วัดหลัก

ตัวชี้วัดหลักของประเด็นสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้แก่

๑. มีการวางแผนการคุ้มครอง อนุรักษ์ พื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ/ความหลากหลายทางชีวภาพในลุ่มน้ำท่าจีนอย่างยั่งยืน และช่วยในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศลุ่มน้ำ

๒. มีการพัฒนาแนวทาง/มาตรการในการป้องกันและขจัดมลพิษสิ่งแวดล้อมที่มัยสำคัญต่อระบบนิเวศลุ่มน้ำท่าจีนที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม อันเป็นการส่งเสริมความปลอดภัยในการดำรงชีวิตและสุขภาพชุมชน

๓. มีการบูรณาการความร่วมมือของภาคีร่วมพัฒนาลุ่มน้ำในการสร้างจิตสำนึก/ความตระหนัก การเฝ้าระวัง การติดตามสถานภาพของระบบนิเวศ และการผลักดันให้เกิดนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม

๔. มีกิจกรรมที่ยั่งยืนความยั่งยืนของระบบนิเวศลุ่มน้ำท่าจีน โดยใช้กิจกรรมสีเขียวเป็นกลไกในการพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีน โดยใช้มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม (PES) การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) รวมทั้งมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจต่างๆ

๕. พัฒนากลไกความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและภัยธรรมชาติ โดยใช้ระบบการเตือนภัยและเฝ้าระวังที่มีประสิทธิภาพ

๕.๕ ประเด็นสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)

ประเด็นสิ่งแวดล้อม ภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ประกอบด้วยประเด็นหลักดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ การจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำอย่างเป็นธรรมและสมดุล

เป้าประสงค์หลัก:

มุ่งคุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม รวมถึงการจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับได้ของระบบนิเวศลุ่มน้ำ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีร่วมพัฒนาในลุ่มน้ำ

มาตรการขับเคลื่อน:

๑.๑ ป้องกันและรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ธรรมชาติ/พื้นที่คุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการเชิงระบบนิเวศ

๑.๒ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรม โดยผสมผสานแนวคิดการจัดการเชิงภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับภูมินิเวศในท้องถิ่น ควบคู่กับการบำรุงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๓ พัฒนาระบบกลไกการเฝ้าระวังและติดตามการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของระบบนิเวศลุ่มน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม (Community-based Ecosystem Monitoring) โดยประยุกต์ใช้ดัชนีชี้วัดสถานภาพของระบบนิเวศที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น (Livelihood)

๑.๔ ดำเนินมาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกันมิให้เกิดการเผาในพื้นที่โล่ง (Open Burning) รวมทั้งไฟฟ้าที่อาจกระทบต่อการคุกคามระบบนิเวศทางธรรมชาติ และปัญหาหมอกควัน โดยควบคุม/จัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร รวมถึงการติดตามพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าเป็นประจำ

๑.๕ อนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำ โดยใช้กลไกการจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็ก/ลุ่มน้ำย่อย/ลุ่มน้ำระดับท้องถิ่นเพื่อวางแผนระบบน้ำให้สอดคล้องกับสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินและระบบการผลิต/การอุปโภคบริโภคอย่างบูรณาการและสมดุล และเอื้อต่อการบริหารลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กร/กลุ่มผู้ใช้น้ำ

๑.๖ คุ้มครองระบบนิเวศปากแม่น้ำ ทรัพยากรป่าชายเลน โดยการจัดทำแผนเชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงหลักการพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิจัยและติดตามสถานภาพการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศชายฝั่งในระยะยาว (Ecological Long-term Monitoring)

๑.๗ กำหนดมาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคม และการอนุญาต/การกำกับติดตามการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแร่ที่สำคัญในลุ่มน้ำ ที่ไม่กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความเสี่ยงต่อทรัพยากรธรรมชาติ/แหล่งน้ำ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริมเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

เป้าประสงค์หลัก:

มุ่งพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี เครื่องมือที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบททางเศรษฐกิจ สังคมเพื่อนำมาใช้ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งน้ำเสีย อากาศ ขยะมูลฝอย ของเสียอันตราย และสารอันตรายต่างๆ ทั้งที่เกิดจากแหล่งกำเนิดจากอุตสาหกรรม ชุมชน เกษตรกรรม รวมทั้งภาคบริการและการบริโภคของชุมชน/เมือง เพื่อป้องกัน ขจัดมลพิษสิ่งแวดล้อมต่างๆให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม การบังคับใช้กฎหมาย/ระเบียบต่างๆ อย่างเป็นธรรม

มาตรการขับเคลื่อน:

๒.๑ สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการมลพิษทางน้ำ/น้ำเสียชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพปัญหา รวมทั้งการศึกษา สำรวจ ออกแบบ เพื่อรองรับการจัดการน้ำเสียสำหรับชุมชนในอนาคต โดยประยุกต์ใช้ระบบการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ ภายใต้หลักการธรรมชาติพื้นฐานธรรมชาติตามแนวทางพระราชดำริ เช่น การใช้พืชบำบัดน้ำเสีย เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำเสียในระดับชุมชนท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงความสามารถในการจัดหาพื้นที่รองรับการดำเนินงาน และ/หรือการนำระบบการบำบัดน้ำเสียอย่างง่าย ประหยัดค่าใช้จ่าย เช่น การติดตั้งบ่อดักไขมัน มาใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำที่เกิดจากกิจกรรมของชุมชน

๒.๒ ติดตามและเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำ (Water Quality Monitoring System) ในแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยใช้เครื่องมืออัตโนมัติ และการตรวจสอบคุณภาพน้ำโดยเครือข่ายชุมชน พร้อมทั้งพัฒนากลไกของระบบการรายงานและแจ้งเตือนให้สาธารณะได้รับทราบอย่างรวดเร็ว รวมถึงติดตามปรากฏการณ์ Eutrophication ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในระบบลุ่มน้ำและคูคลองสาขา

๒.๓ ส่งเสริม กำกับ ติดตาม และสนับสนุนบทบาทภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการในการจัดการน้ำเสีย/การจัดการสิ่งแวดล้อม ภายใต้แนวคิดที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Cooperate Social Responsibility: CSR) และควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและให้คำปรึกษาหารือในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการ โดยใช้กลไกของการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาชุมชน (Community Advisory Panel: CAP)

๒.๔ รมรณรงค์/ส่งเสริมและพัฒนาการใช้พลังงานที่สะอาดและปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมสาขาต่างๆ ทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคครัวเรือน และภาคบริการ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานที่ไม่ก่อมลพิษสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงาน การนำพลังงานทางเลือกมาใช้/ทดแทนพลังงานในรูปแบบเดิม หรือการนำของเสียมาแปรสภาพเป็นพลังงาน (Waste to Energy)

๒.๕ ส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อลดปริมาณขยะจากแหล่งกำเนิดโดยตรง โดยใช้กลไกการรณรงค์ การส่งเสริม การประชาสัมพันธ์ทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ การส่งเสริมการผลิตและการบริโภคและพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

เป้าประสงค์หลัก:

มุ่งส่งเสริมบทบาทของภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งเกษตรกร นักวิชาการ นักพัฒนาในการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเกื้อกูลต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและช่วยในการบรรเทาภาวะโลกร้อน รวมทั้งมีพฤติกรรมในด้านการส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

มาตรการขับเคลื่อน:

๓.๑ ส่งเสริมการเกษตรแบบปราณีดิน และควบคุมการใช้สารเคมีทางการเกษตร หรือรณรงค์ให้มีการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และระบบการผลิตที่ดีและปลอดภัย ควบคู่กับการนำมาตราการอนุรักษ์ดินและน้ำ (Soil and Water Conservation) มาใช้เพื่อป้องกันและลดการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่เกษตรกรรมที่มีคุณภาพ

๓.๒ ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้สารสกัดจากชีวภาพเพื่อทดแทนการใช้สารเคมีของเกษตรกร เพื่อลดต้นทุนการผลิตและส่งเสริมการผลิตที่ดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Good Agricultural Practice: GAP) และผลักดันให้เกิดตลาดสีเขียว

เขียว (Green Market) รองรับความต้องการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรที่เกิดจากการผลิตที่ดีและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยผู้บริโภคต้องมีส่วนสำคัญในการกำหนดกลไกการผลิตและกลไกการตลาด

๓.๓ คຸ້ມครองพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดี เพื่อการใช้ประโยชน์ในการคຸ້ມครองเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร โดยใช้มาตรการด้านการส่งเสริมการผลิตในเขตพื้นที่ดินที่มีศักยภาพ โดยใช้แนวทางเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมด้วยเทคโนโลยีที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๓.๔ ส่งเสริมกิจกรรมที่ยั่งยืนถึงการสร้างสังคมสีเขียว (Green Society) โดยมุ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนในการส่งเสริมการบริโภค/การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยใช้กลไกต่างๆ เช่น ที่ การจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและผลิตภัณฑ์สีเขียว (Green Procurements) การพัฒนาระบบตลาดสีเขียว (Green Market) ธุรกิจและบริการสีเขียว (Green Service) พลังงานสีเขียว (Green Energy) ชุมชนสีเขียว (Green Community) รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ (Green Heart) เป็นต้น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนากลไกและเครื่องมือเพื่อการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพและช่วยลดข้อขัดแย้งในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

เป้าประสงค์หลัก:

มุ่งพัฒนากระบวนการของการจัดทำเครื่องมือเชิงนโยบายและการวางแผนการตัดสินใจในโครงการพัฒนาในลุ่มน้ำ
รวมตลอดจนการส่งเสริมการประยุกต์ใช้เครื่องมือในการตัดสินใจที่บูรณาการทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ
เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนากลไกการสื่อสารเครื่องมือให้เกิดความเข้าใจของภาคประชาสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อ
นำเครื่องมือไปใช้ในการวางแผน/ตัดสินใจอย่างมีคุณภาพ และช่วยลดข้อโต้แย้งของสาธารณะและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำ

มาตรการขับเคลื่อน:

๔.๑ พัฒนาระบบการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) เพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำ โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดกรอบแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามศักยภาพของพื้นที่และ การส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี

๔.๒ ส่งเสริมและพัฒนาตลาดเพื่อสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้มีการดูแลรักษาระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service: PES) โดยต้องส่งเสริมความเข้าใจให้กับทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้การนำมาตรการด้าน เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม/ป่าไม้/ลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจร่วมกันโดยรัฐและชุมชนท้องถิ่น รวมถึงภาคเอกชน

๔.๓ นำระบบการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) มาใช้ในการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อมระดับโครงการ/พื้นที่ และสอดคล้องกับประเภทของโครงการที่อาจมีผลกระทบรุนแรงต่อสุขภาพและผลกระทบด้าน และให้น้ำหนักถึงแนวโน้มของการเกิดผลกระทบด้านความขัดแย้งในสังคมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ ภาคประชาสังคมสามารถเข้าถึงกระบวนการศึกษาและมีกลไกการตรวจสอบ

๔.๔ สนับสนุนการสร้างชุมชนต้นแบบแห่งการปฏิบัติจริง (Community of Practices: CoP's) ที่ยืนยันถึงการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักอนุรักษ์วิธี เพื่อให้เกิดแบบแผนของการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในการขยายผลสู่การปฏิบัติของพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

๔.๕ สนับสนุน/ส่งเสริมการพัฒนามาตรการทางสังคมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน องค์กร และระดับนโยบายของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งเผยแพร่มาตรการและการนำมาตรการไปใช้ในการริเริ่มกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคมโดยรวม

๔.๖ สํารวจ ศึกษา รวบรวมและจัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านคุณภาพน้ำ คุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำท่าจีน พร้อมทั้งพัฒนาระบบการเข้าถึงการใช้ข้อมูลอย่างรวดเร็วและเชื่อถือได้ ทั้งนี้ให้มีการสื่อสารข้อมูล/สารสนเทศต่างๆ ให้เข้าถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำ

๔.๗ พัฒนาศักยภาพของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน เพื่อสนับสนุนการสื่อสารบทเรียนของการปฏิบัติจริงในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน และการเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ดำเนินงานในระดับพื้นที่ให้เป็นที่ยอมรับของสาธารณะ

๔.๘ พัฒนาความร่วมมือของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ สถาบันการศึกษา นักวิชาการ องค์กรประชาสังคม และเครือข่ายลุ่มน้ำในการสำรวจและวิจัยเชิงพื้นที่ (Area-based Collaborative Reserch) โดยบูรณาการประเด็นปัญหาในพื้นที่เป็นเป้าหมายของการวิจัย รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนในการสนับสนุนการวิจัยเชิงกระบวนการ

๔.๙ ส่งเสริมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไกการตัดสินใจที่ดีบนพื้นฐานของฉันทามติของชุมชน และให้มีการแสวงหาช่องทาง การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

๔.๑๐ พัฒนาระบบกลไกการสร้างความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน ให้ครอบคลุมระบบยุติธรรมสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การคุ้มครองสิทธิชุมชน การกระจายโอกาสในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การเรียกร้องความเสียหายจากผู้กระทำผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอำนวยความสะดวกด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานภาครัฐ

๔.๑๑ พัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระดับลุ่มน้ำระหว่างลุ่มน้ำท่าจีนกับลุ่มน้ำอื่นๆ ของต่างประเทศ เช่น ลุ่มน้ำ Wikato ของประเทศนิวซีแลนด์ ภายใต้กรอบการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในงานพัฒนาลุ่มน้ำ และสอดคล้องกับพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ การเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรับมือกับความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ

เป้าประสงค์หลัก:

มุ่งพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในการศึกษาความเปราะบางของชุมชนเพื่อการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง รวมทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน พร้อมกับใช้มาตรการทางสังคมและเครื่องมือในการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ

มาตรการขับเคลื่อน :

๕.๑ พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินความเปราะบางชุมชน (Vulnerability Assessment) เพื่อรับมือกับความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ รวมทั้งวางมาตรการที่เหมาะสมเพื่อปรับตัว (Community-based Adaptation) ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยบูรณาการให้เกิดแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด และท้องถิ่น รวมทั้งแผนปฏิบัติการชุมชน

๕.๒ เสริมสร้างสมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน/เกษตรกร และผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อม นักวิจัยชุมชน ในการเข้าถึงความรู้ด้านความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่อาจกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน เพื่อให้เกิดการปรับตัวในด้านอาชีพ การจัดการทรัพยากร การ

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต/การบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการรักษาดันทุนของทรัพยากรธรรมชาติเพื่อป้องกันภัยธรรมชาติ

๕.๓ พัฒนากลไกการสื่อสารข้อมูลความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และความเสี่ยงด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเตือนภัยคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีนและคุulongสาขาต่างๆ โดยใช้เครือข่ายเฝ้าระวังทางสังคมและการพัฒนาการแจ้งเตือนด้วยระบบสารสนเทศที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

๕.๔ สร้างทางเลือกด้านอาชีพ การผลิตที่ลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ โดยใช้การพัฒนาทักษะทางอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพทุนทางสังคมของชุมชน

๕.๕ ส่งเสริมการวางแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือกับความเสี่ยงจากธรรมชาติ น้ำท่วมฉับพลัน และให้มีการวางแผนพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนพัฒนาให้เกิดเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการยอมรับของชุมชน

บทที่ ๖

กลไกขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมสำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคพื้นที่ ลุ่มน้ำท่าจีนสู่การปฏิบัติ

๖.๑ หลักการในการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ภาคส่วนต่างๆ ของลุ่มน้ำท่าจีน จะได้บูรณาการความร่วมมือในการจัดทำประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน โดยเฉพาะบทบาทของหน่วยงานราชการ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายองค์กรในลุ่มน้ำ ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินงานเพื่อรองรับการจัดทำแผนระดับภาคที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับสภาพปัญหา/ความต้องการของภาคีร่วมพัฒนาในระดับพื้นที่/ลุ่มน้ำ พร้อมทั้งต้องเตรียมการเพื่อกำหนดแผนพัฒนา/ยุทธศาสตร์ที่สะท้อนถึงการสร้างมาตรการเชิงรุก/รับที่มีคุณภาพ และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำได้

แนวทางในการขับเคลื่อนประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ต้องให้ความสำคัญกับการกำหนดประเด็นที่มีหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินงาน พร้อมทั้งพื้นที่เป้าหมายที่จะดำเนินงาน รวมตลอดจนสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการที่เป็นที่ยอมรับ และเกิดจากความต้องการของชุมชน/เครือข่ายอย่างแท้จริง โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ

๑. ประเด็นสิ่งแวดล้อม ต้องเกิดจากการทบทวนสภาพปัญหาความต้องการของพื้นที่
๒. ต้องส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในการนำมาตรการที่เหมาะสมมาใช้ในการจัดการ
๓. เกิดภาคีเครือข่ายความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน
๔. เกิดแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินงานที่สามารถบรรลุผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

๖.๒ กลไกการขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

การขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนในระยะ ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ให้เกิดผลในการปฏิบัติโดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) โดยหน่วยงานต่างๆ ต้องมีการพัฒนากลไกรองรับการดำเนินงานดังนี้

๑. นำประเด็นยุทธศาสตร์ของลุ่มน้ำท่าจีนที่จัดทำขึ้น มาผสมผสานกับแนวทาง/หลักการ/เงื่อนไขของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) รวมทั้งแนวนโยบายหลักของรัฐบาล รวมตลอดจนแผนพัฒนาประเทศในสาขาต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนบริหารจัดการและพัฒนาลุ่มน้ำท่าจีน ที่ดำเนินงานโดยกรมทรัพยากรน้ำ และคณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีน (บูรณาการให้สอดคล้องกับนโยบายหลักด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและลุ่มน้ำของประเทศ) และจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคลุ่มน้ำท่าจีน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์และกรอบนโยบายหลักของประเทศ/ลุ่มน้ำในด้านต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม

๒. สื่อสารประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค ในรูปแบบของการประชุมปรึกษาหารือและทำความเข้าใจให้กับหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ได้รับรู้และพร้อมบูรณาการความร่วมมือในการจัดทำแผนปฏิบัติการแผนจัดการระดับทรัพยากรรายสาขา หรือแผนแม่บทในด้านต่างๆ มารองรับการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

๓. กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินงานในแต่ละประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ประเด็นด้านมลพิษทางน้ำ ประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประเด็นด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ หรือประเด็นด้านการพัฒนากลไกและความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละประเด็นสิ่งแวดล้อม จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก และหน่วยงานสนับสนุนรองรับการดำเนินงาน

๔. ในกระบวนการยกร่างแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ต้องดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การทบทวนผลการดำเนินงานของแผนที่ผ่านมา การทบทวนสภาพปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดทางเลือกในการพัฒนา แผนจัดการ/กลยุทธ์ มาตรการ/แนวทาง การนำแผนสู่การปฏิบัติ และการติดตาม/ประเมินผลแผน และต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และต้องสอดคล้องกับประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ได้จัดทำขึ้น

๕. บูรณาการประเด็นการพัฒนาในระดับพื้นที่ (Area-based) โดยการวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ โดยอาจพิจารณาตามพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หรือพิจารณาตามประเด็นการพัฒนา เช่น การจัดการทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ การจัดการป่าต้นน้ำ การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน/เมือง เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบูรณาการประเด็นเชิงพื้นที่

๖. ผลักดันให้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค ได้รับการแปลงไปสู่การปฏิบัติร่วมกับกลไกต่างๆ เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีน กลไกของคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น และกลไกขององค์กรภาคเอกชนต่างๆ

๗. สร้างให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน/พื้นที่อย่างกว้างขวาง หรือเวทีประชาศึกษาในประเด็นการพัฒนาที่อาจกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม/ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค อาจมีบทบาทหลักในการจัดกระบวนการให้เกิดขึ้นได้อีกทางหนึ่ง หรือใช้การจัดตั้งกลุ่มทำงานเฉพาะกิจขึ้นมา

๘. จัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนแผนจัดการสู่การปฏิบัติ และให้มีบทบาทในการประสานความร่วมมือของผู้แทนหน่วยงานในการบูรณาการการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติ และให้มีบทบาทในการติดตาม/ประเมินผล รวมทั้งจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ/สิ่งแวดล้อม

๖.๓ แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิบัติราชการอย่างบูรณาการตามภารกิจของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน

การแต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการภารกิจของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นกลไกภาครัฐในการสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบพื้นที่ลุ่มน้ำแต่ละพื้นที่อย่างบูรณาการ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

๑. **สรุปสถานการณ์ประเด็นปัญหา และกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ :** เนื่องจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาประเทศตลอดเวลา ประกอบกับยังมีแผนการดำเนินงานบางส่วนที่ยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ปัจจุบันยังคงพบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และคุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ซึ่งปัญหาที่พบในพื้นที่ทั้ง ๔ จังหวัด มีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน โดยบริเวณพื้นที่ตอนบนของลุ่มน้ำ มักพบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าต้นน้ำถูกทำลายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนบริเวณพื้นที่ตอนล่างจะพบปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม อย่างไรก็ตามหน่วยงานในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้คณะกรรมการบูรณาการฯ มีภารกิจและพื้นที่ความรับผิดชอบครอบคลุมปัญหาครบทุกด้าน

๒. **ประชุมคณะกรรมการบูรณาการฯ :** เพื่อหารือแนวทางการดำเนินงานอย่างบูรณาการในการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนและตอบสนองต่อระดับความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมและ

ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน เนื่องจากมีหลายหน่วยงานที่มีภารกิจและพื้นที่รับผิดชอบบางประการที่ใกล้เคียงหรือทับซ้อนกันโดยแบ่งประเด็นในการดำเนินงานเพื่อกำหนดแนวทางบริหารจัดการ ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม

๓. ผลักดันแนวทางแก้ไขปัญหาให้เกิดผลในทางปฏิบัติ : ผลจากการหารือกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จะถูกผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยใช้กลไกที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑) คณะกรรมการบูรณาการภารกิจของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : โดยมีสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการฯ เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม

๒) คณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีน : โดยสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค ๗ ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการลุ่มน้ำท่าจีนเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ : โดยมีสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมเป็นคณะกรรมการ และทำหน้าที่ผู้ประสานงานระดับจังหวัดกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๗

การริเริ่มโครงการสำคัญเพื่อรองรับยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

๗.๑ การประเมินแนวโน้มของสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและประเด็นท้าทายในลุ่มน้ำท่าจีน

ภายใต้แนวคิดและสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ซึ่งเห็นว่าสังคมไทยมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัด เหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม ส่งผลให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการผลิต และการบริโภคโดยขาดมาตรการในการกำกับดูแลในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยเร่งทางเศรษฐกิจเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรดินและที่ดินอย่างเข้มข้นและไม่มีมาตรการอนุรักษ์ ควบคุมจัดการที่ดีเพียงพอ ทำให้เกิดความจำเป็นต้องใช้ปัจจัยการผลิตด้านต่างๆ เป็นปริมาณมหาศาล ทั้งสารเคมีทางการเกษตร การใช้ทรัพยากรน้ำ ความต้องการแรงงาน รวมทั้งปัจจัยเกื้อหนุนการผลิตทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่าในหลายพื้นที่ลุ่มน้ำเกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

สำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน แนวโน้มของการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้มีการปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชอาหาร โดยเฉพาะข้าว พืชสวน พืชผัก มาเป็นการปลูกพืชไร่ เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ด้านตะวันตกของพื้นที่ลุ่มน้ำ การขยายพื้นที่ปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย ซึ่งอาจมีความเชื่อมโยงกับความต้องการใช้น้ำ และพื้นที่ดินเพื่อการขยายตัวของการผลิตมากยิ่งขึ้น และอาจเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในด้านความต้องการน้ำที่มีมากขึ้น ขณะที่ปริมาณน้ำสำรองเพื่อการเกษตรมีอย่างจำกัด และด้วยข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ และการพัฒนาแหล่งน้ำ อาจเป็นผลให้แนวโน้มของปัญหาทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ หากไม่มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ แนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ คือ การกำหนดมาตรการในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมขั้นดี เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างปลอดภัย หรือลด/เลิกใช้ รวมทั้งมีการวางแผนการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงศักยภาพของน้ำต้นทุน และการจัดสรรทรัพยากรน้ำให้เข้าถึงพื้นที่เกษตรกรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

สำหรับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมนั้น ในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน เป็นพื้นที่ที่มีการเจริญเติบโตด้านอุตสาหกรรมมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่ปลายน้ำ มีกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการผลิตอาหารในรูปแบบต่างๆ เป็นจำนวนมาก มีการระบายของเสีย/น้ำทิ้งสู่สิ่งแวดล้อมในแม่น้ำท่าจีน และเป็นมูลเหตุให้เกิดข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมเป็นระยะๆ ทำให้เป็นภาระที่หน่วยงานภาครัฐต้องเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ ติดตาม สถานการณ์และช่วยเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลด/ขจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น แนวทางที่สำคัญประการหนึ่งของการดำเนินงาน คือ การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาด และการนำของเสียมาแปรสภาพเป็นพลังงาน /พลังงานหมุนเวียน โดยปัจจุบันการขยายการดำเนินงานในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ กำลังได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น เนื่องจากส่งผลต่อการลดต้นทุนการผลิต และลดภาวะที่สถานประกอบการต้องลงทุนในการจัดการกับข้อร้องเรียน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจส่งผลต่อข้อพิพาทกับชุมชนโดยรอบด้วยเช่นกัน

สถานการณ์ด้านการจัดการขยะและน้ำเสียชุมชน ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่คุกคามต่อความเสื่อมโทรมของลุ่มน้ำท่าจีน ในหลายท้องถิ่นมีการจัดการขยะและน้ำเสียที่ขาดหลักสุขาภิบาล ด้วยข้อจำกัดเรื่องการขาดการวางแผนชุมชนที่เป็นสัดส่วนเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หรืออาจเกิดจากข้อจำกัดด้านงบประมาณในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาก็มีอยู่ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดปัญหากลิ่นรบกวน การปนเปื้อนมลสารในน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน การระบาดของวัชพืชน้ำ เช่น ผักตบชวา เป็นต้น โดย

ปัจจุบัน สถานการณ์ของการปนเปื้อนสารต่างๆ ในแม่น้ำลำคลอง กำลังทวีความรุนแรงเป็นลำดับ การกำหนดให้การกำจัดผักตบชวาให้ปีนวาระเร่งด่วนของการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน จะเป็นยุทธวิธีในการทำให้การฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองได้รับความสนใจของฝ่ายต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น รวมถึงการวางแผนการป้องกันและฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของแม่น้ำ คือ การควบคุมการปล่อยของเสียจากแหล่งกำเนิด การส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีการวางแผนการจัดการขยะ/น้ำเสียในระดับชุมชน การส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านในการฟื้นฟู บำบัดน้ำเสียอย่างง่าย การเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยฐานชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดกลไกการจัดการขยะชุมชน ด้วยแนวคิด 3 R (Reduce-Reuse-Recycle) รวมตลอดจนการยกระดับความสามารถของท้องถิ่นในการจัดการปัญหาอย่างบูรณาการ โดยใช้พื้นที่เป็นศูนย์กลาง (Local-based Management)

บทบาทขององค์กรและภาคีเครือข่ายลุ่มน้ำท่าจีน ถือเป็นกลไกสำคัญในการรณรงค์และฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การก่อเกิดชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนทั้ง 4 จังหวัด มีส่วนผลักดันให้ภาครัฐ และชุมชนมีความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ และเป็นกลไกในการมีบทบาทต่อการสนับสนุนให้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาคของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทั้งการอบรมพัฒนาศักยภาพเครือข่าย การให้ความรู้และจิตสำนึก การจัดทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมโดยเครือข่ายชุมชนในลุ่มน้ำ การจัดทำสื่อเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง การพัฒนาและยกระดับความร่วมมือให้มีความเข้มแข็งขึ้น เช่น การจัดตั้งสภาลุ่มน้ำท่าจีนจังหวัดนครปฐม การจัดตั้งมูลนิธิเพื่อสนับสนุนกิจการสาธารณประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในรูปของปฏิญญาเครือข่ายลุ่มน้ำ ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบในทางบวกต่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้งสิ้น

ผลพวงของความเสื่อมโทรมของพื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งตอนบนและตอนกลาง เชื่อมโยงสู่ความเสื่อมโทรมของคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนล่างด้วยเช่นเดียวกัน ปัญหาที่สำคัญคือ การกัดเซาะชายฝั่งเนื่องจากอิทธิพลของแม่น้ำที่ไหลลงสู่ปากแม่น้ำลดลง เนื่องจากปัจจัยการใช้ประโยชน์ทรัพยากรต่างๆ การไหลย้อนของน้ำเค็มในบริเวณปากแม่น้ำ การทำลายป่าชายเลน การกัดเซาะชายฝั่ง การระบายน้ำเสียของชุมชน เมืองและอุตสาหกรรม และการใช้น้ำบาดาลจนเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ ล้วนเป็นเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศปากแม่น้ำทั้งสิ้น และเกี่ยวข้องกับการสูญเสียความมั่นคงทางอาหาร การประกอบอาชีพของประมงพื้นบ้าน แนวทางในการแก้ไขจัดการ ต้องใช้ยุทธศาสตร์การจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecological Approach) กล่าวคือ มีการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ชายฝั่งที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ การฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนด้วยวิธีธรรมชาติ การป้องกันปัญหาการกัดเซาะด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้าน การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การติดตามการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของระบบนิเวศชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง รวมตลอดจนการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่เหมาะสมและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติต่างๆ จะช่วยให้การดำเนินงานการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนเกิดการผสมผสานแนวทางปฏิบัติที่เกิดความยั่งยืนได้

สถานการณ์ของลุ่มน้ำท่าจีน ยังประกอบด้วยปัญหาที่เป็นผลมาจากความแปรปรวนของสภาพอากาศและภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะผลจากการศึกษาของสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ยืนยันว่า แนวโน้มจะเกิดความแปรปรวนของสภาพอากาศอย่างต่อเนื่อง ความถี่ ความรุนแรงของปริมาณฝนจะส่งผลต่อสถานการณ์ของปัญหา ประเด็นที่ต้องคำนึงถึงคือ สถานการณ์น้ำท่วม/อุทกภัยในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ท่าจีน ลุ่มน้ำแม่ป๋วยน้อย รวมถึงลุ่มน้ำใกล้เคียง เป็นการเร่งให้เกิดปัญหาการระบายน้ำในลุ่มน้ำอย่างมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มต่ำ การระบายน้ำทำได้ยากยิ่ง เมื่อประสบปัญหาน้ำท่วมขังยาวนานขึ้น (Water Logger) วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและการประกอบกิจการต่างๆ ย่อมกระทบตามไปด้วย ขณะที่ในช่วงแล้งที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร เกษตรกรก็จะมีการปลูกพืชและแย่งชิงน้ำ ซึ่งมีแนวโน้มของความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน

การปรับตัวของชุมชน (Community-based adaptation) จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการประเมินความเปราะบาง (Vulnerability Assessment) ของชุมชนต่อความเสี่ยงจากสภาพอากาศและภัยธรรมชาติ รวมทั้ง

การพัฒนากลไกการเสริมความเข้มแข็งในการรับมือกับความเสียดังกล่าว โดยต้องดำเนินการในหลายแนวทาง เช่น การให้ความรู้แก่ชุมชนและกลุ่มอาชีพต่างๆ อย่างเพียงพอ การพัฒนา/ปรับปรุงพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่กีดขวางทิศทางการไหลของน้ำ การจัดการน้ำในระดับไร่นา การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ หรือแม้กระทั่งความจำเป็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเตรียมความพร้อมในการจัดทำยุทธศาสตร์ท้องถิ่น (Local Strategy Formulation) ในระยะ 3 ปี ที่รองรับการบริหารจัดการท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

โดยสรุป แนวโน้มของสถานการณ์ในลุ่มน้ำท่าจีน มีความผันแปรไปตามปัจจัยด้านธรรมชาติ เช่น ฝน น้ำท่า และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ และผลที่มาจากปัจจัยที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การใช้ทรัพยากร การปลดปล่อยของเสียสู่สิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการจัดการสิ่งแวดล้อม มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคม การมีส่วนร่วม ความพร้อมองค์กร รวมทั้งนโยบายของรัฐที่ใช้ในการกำกับ สนับสนุน ดำเนินงาน ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการปัญหาจึงต้องแก้ไขปัญหาที่คุกคามคุณภาพชีวิตของชุมชน และต้องวางแผนการบริหารจัดการที่ดี มีกลไกการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ต่อเนื่อง ใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่แม่นยำ และต้องมีการจัดทำแผนปฏิบัติการที่เป็นไปตามสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม เพื่อให้การแก้ไขปัญหา หรือการรับมือกับปัญหาบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

๗.๒ พัฒนาการและทิศทางของแผนงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำท่าจีน

ผลจากการประเมินสถานการณ์และประเด็นท้าทายที่ภาคีเครือข่ายลุ่มน้ำท่าจีน ได้ดำเนินการร่วมมือในการฟื้นฟูภูมินิเวศลุ่มน้ำท่าจีนมาโดยตลอดนั้น สามารถกำหนดพัฒนาการและทิศทางการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมได้เป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ (ระยะเริ่มต้น) เป็นการริเริ่มการรวมกลุ่มชุมชน ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนและคูคลองสาขา ทำให้เกิดการสนทนา ปรึกษาหารือในการกำหนดแนวทางในการฟื้นฟูแม่น้ำ รวมทั้งการก่อเกิดชมรม/เครือข่ายที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการเฝ้าระวัง ติดตามและตรวจสอบสถานการณ์ของปัญหา

ระยะที่ ๒ (ระยะดำเนินงาน) เป็นช่วงที่เครือข่ายเริ่มมีความร่วมมืออย่างกว้างขวาง เป็นระยะที่หน่วยงานภาครัฐเห็นความสำคัญอย่างจริงจัง โดยบูรณาการหน่วยงานปฏิบัติเพื่อดำเนินงานในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะกรมควบคุมมลพิษ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค และหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายและกลไกระดับจังหวัดจากผู้ว่าราชการจังหวัดทั้ง ๔ จังหวัดในลุ่มน้ำท่าจีน งานด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีมิติครอบคลุมกว้างขวางขึ้น ทั้งปัญหาน้ำเสีย อากาศเสีย ขยะมูลฝอย ทรัพยากรชายฝั่ง การใช้ประโยชน์ที่ดิน และประเด็นอื่นๆ โดยมีแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค และแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการจัดการ ขณะที่บทบาทของท้องถิ่นยังมีจำกัด

ระยะที่ ๓ (ระยะขยายผล) เป็นระยะที่มีความร่วมมือในการจัดการ ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ และภาคีในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้พัฒนากลไกที่นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนและตัดสินใจได้มากขึ้น เช่น โครงการจัดทำตัวชี้วัดสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สาขาเกษตรที่ดี สาขาพลังงานหมุนเวียน สาขาบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสาขาการจัดซื้อจัดจ้างสีเขียว) โครงการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โครงการวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำด้วยเทคนิค Log-Frame โครงการจัดตั้งศูนย์เตือนภัยมลพิษสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) โครงการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน โครงการพัฒนากลไกเชิงนโยบายในการนำแนวคิด Payment for an Ecosystem Service (PES) มาใช้ในการจัดการป่าไม้และลุ่มน้ำ รวมถึงมีความร่วมมือระดับทวิภาคีในการดำเนินงานด้านวิชาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำ เช่น ประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น โดยนับว่าการดำเนินงานของการฟื้นฟูลุ่มน้ำท่าจีนในระยะหลังจนถึงช่วง

ปัจจุบันส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีความสนใจในการขยายกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนมากยิ่งขึ้น

๗.๓ การวิเคราะห์กลุ่มของโครงการสำคัญที่เกี่ยวกับประเด็นท้าทาย

เมื่อวิเคราะห์กลุ่มของแผนงาน/โครงการสำคัญที่สามารถดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่ลุ่มน้ำ และความต้องการของชุมชนแล้ว พบว่า แผนงานควรกำหนดให้มีขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบเชิงกลยุทธ์ในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมรองรับให้สอดคล้องกับแผนงานที่จำเป็น และในหลายแผนงานสามารถบูรณาการให้เกิดการจัดทำโครงการที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพกลไกการจัดการให้ดีขึ้น และลดข้อจำกัดด้านงบประมาณในการดำเนินงาน โดยมีกลุ่มของแผนงานที่สำคัญดังนี้

กลุ่มแผนงานที่ ๑ ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการกำกับ ติดตาม ควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

โครงการที่สำคัญ:

๑) โครงการเตรียมความพร้อมในการประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการสำรวจศักยภาพของพื้นที่/ทรัพยากรที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ คุ้มครองและใช้ประโยชน์ เช่น การคุ้มครองพื้นที่ปากแม่น้ำท่าจีน การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมขั้นดี การคุ้มครองพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน การคุ้มครองพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ การคุ้มครองพื้นที่ป่าต้นน้ำเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศธรรมชาติ

๒) โครงการพัฒนากลไกการกำกับ ติดตามสถานการณ์ของปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับลุ่มน้ำ จังหวัดและท้องถิ่น โดยเน้นการสื่อสารความรู้ด้านกฎหมายและการจัดทำกฎระเบียบในระดับท้องถิ่น/จังหวัดในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่

๓) โครงการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรม (Environmental Justice) ในการดำเนินคดีในกรณีที่มีการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำท่าจีน

กลุ่มแผนงานที่ ๒ ด้านการประยุกต์ใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาสนับสนุนการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

โครงการที่สำคัญ:

๑) โครงการพัฒนากลไกของเครือข่ายชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนต่างๆ ในการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยให้มีทักษะในการเขียนและจัดทำโครงการขนาดเล็ก หรือโครงการที่เข้าข่ายบูรณาการเชิงพื้นที่ หรือการจัดการระบบนิเวศเชิงภูมิทัศน์

๒) โครงการพัฒนากลไกความร่วมมือในการนำแนวคิด Payment for an Ecosystem Service (PES) หรือการค่าตอบแทนคุณค่าจากการได้รับบริการจากระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน/เกษตรกร/ผู้ปกป้องทรัพยากรอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๓) โครงการผลักดันการจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูภูมินิเวศลุ่มน้ำท่าจีน เพื่อให้เกิดกลไกด้านการเงินและแหล่งทุนเพื่อการสนับสนุนกิจกรรมให้กับเครือข่ายในลุ่มน้ำ ได้นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยกองทุนดังกล่าว อาจเป็นการริเริ่มโดยการระดมทุนจากความช่วยเหลือของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในจังหวัด/พื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคเอกชน ที่ต้องการดำเนินแผนงาน/โครงการเพื่อการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) และจัดตั้งในรูปแบบของกองทุนสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งนี้ สามารถขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานจัดตั้งกองทุนในรูปแบบของกองทุนย่อยในระดับชุมชน/ลุ่มน้ำ ที่มีงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อมมาสนับสนุนหรือเป็นทุนประเดิมในระยะเริ่มต้น

กลุ่มแผนงานที่ ๓ ด้านการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

โครงการที่สำคัญ:

๑) โครงการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมในการป้องกัน/บรรเทาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยเป็นการบูรณาการแนวทางในการป้องกันมิให้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยประยุกต์งานวิจัยในท้องถิ่นและการพัฒนา รูปแบบทางวิศวกรรมที่ช่วยในการป้องกันปัญหา ทั้งนี้ ให้นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาสนับสนุนการศึกษาร่วมด้วย

๒) โครงการพัฒนานวัตกรรมการบำบัดน้ำเสียและขยะชุมชนด้วยวิธีชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้มีการสังเคราะห์ความรู้จากการปฏิบัติจริงของผู้รู้ในท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมที่ยั่งยืนถึงความสำเร็จของการนำ นวัตกรรมดังกล่าวมาใช้ในการจัดการของเสียในระดับครัวเรือนและชุมชน เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพด้วยวัสดุเหลือใช้ทาง การเกษตร หรือการบำบัดน้ำเสียด้วยจุลินทรีย์ก้อน เป็นต้น และยังหมายรวมถึงการนำพืช (กกกลม/ธูปฤาษี/ผักตบชวา) มา ใช้ในการบำบัดน้ำเสียชุมชน

๓) โครงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำด้วยการกำจัดผักตบชวาในแม่น้ำท่าจีนและคูคลองสาขา โดยผสมผสาน รูปแบบ/วิธีการที่เหมาะสมในการลด ป้องกันการแพร่กระจาย การควบคุมและการกำจัด รวมทั้งการนำมาใช้ประโยชน์ ทั้งนี้ แนวทางในการดำเนินโครงการ ต้องคำนึงถึงความสำเร็จ ประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าของงบประมาณที่ใช้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และความยั่งยืนของการแก้ไขปัญหา

กลุ่มแผนงานที่ ๔ ด้านการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อเข้าถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โครงการที่สำคัญ:

๑) โครงการสื่อสารคุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับสถานประกอบการ และแหล่งบริการที่มีการ ระบายของเสียสู่สิ่งแวดล้อม โดยเชื่อมโยงการจัดการสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับรูปแบบของกระบวนการผลิตและความ คุ้มค่าทางด้านการลงทุนเพื่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดให้มีเวทีสื่อสารสาธารณะในรูปแบบของเวทีเสวนา การสัมมนา วิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการจัดเวทีสมัชชาภูมินิเวศลุ่มน้ำท่าจีนเป็นประจำทุกปี

๒) โครงการยกระดับความร่วมมือของภาคีเครือข่ายลุ่มน้ำท่าจีน โดยใช้แนวทางการจัดตั้งเครือข่ายลุ่มน้ำ ขนาดเล็ก หรือเครือข่ายคูคลองสาขา เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบหลักในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น/ชุมชน และให้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด และองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนงานในระดับท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการกองทุนแบบมีส่วนร่วม

๓) โครงการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นแหล่ง/สถานที่สำหรับการเรียนรู้ (Demonstration Site) ด้านธรรมชาติวิทยา การจัดการมลพิษ การบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเกษตรที่ดี โดยใช้เครือข่ายชุมชนในพื้นที่ศึกษานำร่อง หรือกิจกรรมต้นแบบที่สามารถขยายผลความรู้สู่การปฏิบัติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

กลุ่มแผนงานที่ ๕ ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและภาคส่วนต่างๆ

โครงการที่สำคัญ:

๑) โครงการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน โดยบูรณาการมิติ ตัวชี้วัดด้านภาวะการนำชุมชน มิติด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างโอกาส มิติด้านการพัฒนาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง (การ บริหารจัดการ) มิติด้านการเสริมสร้างการเรียนรู้และการยกระดับจิตสำนึก โดยคัดเลือกชุมชนต้นแบบการนำร่องจากพื้นที่ที่ เป็นตัวแทนของระบบนิเวศที่แตกต่างกัน เช่น ชุมชนในพื้นที่ดินน้ำ กลางน้ำ และชุมชนปลายน้ำ

๒) โครงการพัฒนาศักยภาพวิทยากรกระบวนการในงานส่งเสริมสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยบูรณาการร่วมกับ เครือข่าย ทสม. เครือข่ายเกษตรกร และเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดแกนนำในการริเริ่มกิจกรรม สิ่งแวดล้อมชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพและทุนทางสังคม

๓) โครงการพัฒนากลไกระดับท้องถิ่นในการเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของชุมชนเพื่อรับมือกับความ เสี่ยงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ โดยเน้นการพัฒนาการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการของชุมชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน

ชุมชนเพื่อวิเคราะห์/ประเมินความเปราะบางชุมชนในการเผชิญกับความเสี่ยงน้ำท่วม ภัยแล้ง ดินถล่ม และภัยธรรมชาติต่างๆ พร้อมทั้งวางแผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นในการสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการลด/ป้องกัน/หลีกเลี่ยงและรับมือกับความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๗.๔ กลไกการเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับโครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

การช่องทางในการเข้าถึงแหล่งทุนมากมายในปัจจุบันที่เครือข่ายชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งภาคเอกชนในการเข้าถึงงบประมาณ/ทุนเพื่อการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กองทุนสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ เพื่อเป็นมาตรการทางการเงินที่จะสร้างแรงจูงใจให้ทุกภาคส่วน ทั้งส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle: PPP)

การบริหารจัดการกองทุนสิ่งแวดล้อม อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม และเป็นหน่วยบริหารจัดการกองทุน ปัจจุบันกองทุนสิ่งแวดล้อมได้มีการปรับประสิทธิภาพการให้เงินกองทุนให้มีความคล่องตัวและสะดวกยิ่งขึ้น และปรับลดอัตราดอกเบี้ยในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการขยายระยะเวลากู้ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในกระบวนการความร่วมมือในทุกภาคส่วน นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนในรูปแบบของเงินอุดหนุน ซึ่งหมายถึง เงินที่ช่วยเหลือและอุดหนุนตามมาตรา ๒๓(๔) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕

สำหรับขอบข่ายของกิจกรรมที่กองทุนสิ่งแวดล้อมจะให้การสนับสนุน ประกอบด้วย การจัดการให้มีระบบบำบัดน้ำเสียรวมและระบบกำจัดของเสียรวมของส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการจัดซื้อที่ดิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นในการดำเนินงานและการบำรุงรักษาระบบ รวมถึงการจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสีย/อากาศเสีย ระบบกำจัดของเสีย สำหรับใช้เฉพาะกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และยังหมายรวมถึงการดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมเห็นสมควร โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดังนั้น หากหน่วยงานใดมีความต้องการในการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมก็สามารถเขียนคำขอ/ข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับการพิจารณาเงินจากกองทุนสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับแหล่งทุนอื่นๆ นั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละแหล่งทุน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งจัดตั้งเป็นกองทุนที่มุ่งเน้นการนำเงินจากภาษีสุรา/บุหรี่หรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อนำมาใช้ในกิจการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน โดยปัจจุบันสำนักงานกองทุนฯ ได้กำหนดให้มีแผนงานสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม/โครงการด้านการจัดการสุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายรูปแบบ แต่หนึ่งในแผนงานสนับสนุน ได้ริเริ่มให้มีแผนงานด้านการอนุรักษ์ พื้นดินสภาพแม่น้ำลำคลองขึ้น โดยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ในช่วงปี ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน มีโครงการที่ให้การสนับสนุนแก่ชุมชน องค์กรชุมชน รวมทั้งผู้สนใจไม่น้อยกว่า ๙๐ โครงการ โดยในทึ้นี้ มีบางโครงการที่ทางสำนักงานกองทุนฯ ได้สนับสนุนทุนเพื่อการดำเนินงานให้กับเครือข่ายในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนด้วย เนื่องจากเล็งเห็นว่า คุณภาพน้ำและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำท่าจีนเกิดความวิกฤตอย่างต่อเนื่องและจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟู/เยียวยาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วนในสังคม

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (มหาชน) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์การมหาชน อยู่ในการกำกับของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีบทบาทในการสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและผลักดันให้เครือข่ายชุมชนจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชน เพื่อเป็นกลไกในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาตนเอง/ชุมชนอย่างเข้มแข็ง ภายใต้บริบทชุมชน พร้อมทั้งได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาเครือข่าย การเสริมสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาผู้นำชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อมและ

ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการคุ้มครองสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ ซึ่งองค์กรชุมชนสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณได้ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กร

หน่วยงานในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน โดยเฉพาะ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (ชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร) กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้กระทั่งองค์การจัดการน้ำเสีย (อจน.) เป็นต้น ล้วนเป็นหน่วยงานที่มีการจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการเพื่อรองรับการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น และในแต่ละปีงบประมาณได้จัดสรรงบประมาณดำเนินงานในพื้นที่ต่างๆ ครอบคลุมทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน ยังรวมถึงการทบทวนและจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระดับภาค/ลุ่มน้ำในหลายสาขาการพัฒนา ได้แก่ การอนุรักษ์ฟื้นฟูผืนน้ำ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมและการบริการ การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อม การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและแหล่งศิลปกรรม รวมทั้งการพัฒนากลไกการบริหารจัดการลุ่มน้ำแบบบูรณาการ

สำหรับช่องทางของการเข้าถึงงบประมาณของกลไกจังหวัด โดยเฉพาะปัจจุบัน จังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลเทียบเท่ากรมการจังหวัด ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดและสนับสนุนให้มีการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดขึ้นใช้เป็นกลไกในการเข้าถึงงบประมาณในการดำเนินงานในด้านต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการน้ำเสีย การจัดการขยะชุมชน การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แผนงานพัฒนาจังหวัดในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องได้รับการผลักดันและประสานงานผ่านสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (ทสจ.) ในฐานะเป็นฝ่ายเลขานุการของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่สามารถนำเสนอโครงการ ต้องเป็นหน่วยงานในระดับภูมิภาค/จังหวัด รวมทั้งสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น หรือความร่วมมือที่ภาคเอกชนดำเนินงานร่วมกับภาครัฐ ทั้งนี้ แผนงาน/โครงการที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณดำเนินงานนั้น ต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกัน/ประชาคมในระดับพื้นที่ก่อน เพื่อให้การดำเนินโครงการสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

การสนับสนุนด้านการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research & Development) เป็นเครื่องมือสำหรับการตัดสินใจในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำท่าจีนอย่างมาก ในช่วงที่ผ่านมาได้มีการพัฒนางานวิจัยที่หลากหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการออกแบบงานวิจัย ซึ่งการวิจัยส่วนใหญ่ริเริ่มโดยสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีความสนใจในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การศึกษาและประเมินการระดมรับสารอินทรีย์ในแหล่งน้ำ การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำ การจัดทำดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำท่าจีน การศึกษาพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์แม่น้ำของชุมชนวัดและผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่ริมน้ำท่าจีน หรือแม้กระทั่งงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เช่น การเสริมสร้างความสามารถชุมชนในการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนตอนบน ตลอดจนงานวิจัยด้านการพัฒนาเทคโนโลยีในการกำจัดผักตบชวาในแม่น้ำท่าจีน ซึ่งงานวิจัยต่างๆ เหล่านี้ หากมีการนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผน/จัดการ ย่อมทำให้เกิดประสิทธิผลในการแก้ไขคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ หน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันด้านการวิจัยและพัฒนาต่างๆ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหา ควรเริ่มต้นด้วยการวิจัยแบบ Area-based Collaborative (A-B-C) กล่าวคือ การวิจัยที่ตั้งประเด็นการวิจัยจากปัญหาในระดับพื้นที่ และต้องใช้ความร่วมมือของภาคีในท้องถิ่นเป็นกลไกในการวิจัยและแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เป็นช่องทางสามารถให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรชุมชน (โครงการเงินทุนขนาดเล็ก-Small Grant) โดยมีแผนงานหลายด้านที่สามารถเป็นช่องทางการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุน หรือดำเนินการร่วมกันกับภาคีเครือข่ายในลุ่มน้ำ เช่น งานด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น การฟื้นฟูป่าไม้และลุ่มน้ำ การใช้มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม การจัดการป่าชุมชน การฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น รวมทั้งความช่วยเหลือระหว่างประเทศต่างๆ เช่น โครงการจัดทำสารสนเทศเพื่อการฟื้นฟูคุณภาพน้ำ ซึ่งสนับสนุนโดย GIZ โครงการจัดการความรู้ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งสนับสนุนโดยสถาบันสิ่งแวดล้อมสต็อกโฮล์ม เป็นต้น

๗.๕ รูปแบบที่เหมาะสมในการบูรณาการการทำงานแบบมีส่วนร่วม

มีรูปแบบที่ได้รับการพัฒนาและริเริ่มมาใช้ในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการดำเนินงานโดยผ่านการวิจัยของหน่วยงานต่างๆ และการประเมินผลการดำเนินงานของภาคีต่างๆ พบว่า การประสานงานในการทำงานระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างแข็งขันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานเชิงบูรณาการมีดังนี้

๑) สนับสนุนให้มีการจัดทำแผนบริหารจัดการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนแบบบูรณาการ โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่ในฐานะหน่วยประสานงานกลาง (National Focal Point) ภายใต้การผลักดันนโยบายผ่านทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกรมควบคุมมลพิษ และสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ ประสานงานเครือข่ายทุกภาคส่วนในระดับภูมิภาค/จังหวัด/ท้องถิ่นในการจัดทำแผนบริหารจัดการที่มีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหา โดยพัฒนาให้เกิดช่องทางการเข้าถึงงบประมาณที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแหล่งทุน ซึ่งแนวทางปฏิบัติ อาจจัดให้มีการประชุมเพื่อทบทวนแผนที่มียู่หรือการยกย่องประเด็นสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำที่เป็นประเด็นท้าทายและมีแนวโน้มของความวิกฤติ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง

๒) กำหนดให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นวาระลุ่มน้ำท่าจีน (Tha Chin Basin Agenda) ที่ต้องมีการแก้ไข/จัดการอย่างเร่งด่วน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องรับดำเนินการในการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) รองรับการทำงานอย่างต่อเนื่องและเกื้อกูลกับยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหา โดยวาระลุ่มน้ำท่าจีน ต้องประกอบด้วย การบ่งชี้ถึงสถานการณ์และปัญหาที่ท้าทายของลุ่มน้ำ กรอบความร่วมมือในการดำเนินงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา กลไก/มาตรการในการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่จะบังเกิดผลเป็นรูปธรรม

๓) เสริมสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชน ภาคประชาสังคมในการเป็นฐานในการสนับสนุน ส่งเสริม และติดตามสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำ รวมทั้งเป็นแกนนำในการเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจในการพัฒนาลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ให้บูรณาการร่วมกับเครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม เช่น เครือข่ายชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งเครือข่ายภาคประชาชนในการพิทักษ์ทรัพยากรของแผ่นดิน ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามและทุจริตแห่งชาติ (ปปช.)

๔) การดำเนินงาน ทุกหน่วยงานต้องประสานความร่วมมือและบูรณาการร่วมกับกลไกของจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดทำหน้าที่สนับสนุน ประสานงาน และเป็นกลไกหลักในการบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงาน รวมทั้งต้องมีการติดตามรายงานผล การประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผ่านในรูปของคณะกรรมการร่วมระดับจังหวัด หรือคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ สามารถเป็นกลไกในการสนับสนุนทางวิชาการและความร่วมมือด้านบุคลากรในการทำให้เกิดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้กรอบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ และยังสามารถ

ผลักดันมาตรการด้านกฎระเบียบ มาตรการด้านสังคม มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม มาใช้ในการบริหารจัดการ และตัดสินใจในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่จะดำเนินงานในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนได้เป็นอย่างดี และช่วยลดข้อโต้แย้งของสาธารณะ เพื่อป้องกันความขัดแย้งและข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมในอนาคต อันเป็นผลมาจากการพัฒนาโครงการต่างๆ

๕) ขยายผลการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน หรือวิทยากรกระบวนการชุมชนในงานส่งเสริมสิ่งแวดล้อม โดยต้องเร่งพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ผู้นำจิตอาสา องค์กรท้องถิ่น รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ในการถ่ายทอดวิทยาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นกลไกเชิงพื้นที่ในการขยายผลการดำเนินงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐต้องจัดทำทะเบียนเครือข่ายและสนับสนุนงบประมาณ/ความร่วมมือในการริเริ่มให้วิทยากรกระบวนการชุมชนผลักดันให้ท้องถิ่นมีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อมรองรับการดำเนินงานเชิงพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น

๖) กำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สำคัญ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาให้เกิดตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนถึงผลการปฏิบัติจริง ครอบคลุม ๔ มิติคือ (๑) มิติด้านจิตสำนึกและความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชน (๒) มิติด้านการพัฒนากลไกการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยฐานชุมชน (๓) มิติด้านริเริ่มให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน/สังคม/เศรษฐกิจ และ (๔) มิติด้านการมีส่วนร่วมในนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น/จังหวัด/ลุ่มน้ำ สำหรับเครื่องมือการติดตามผลตามตัวชี้วัดนั้น อาจใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หรือการประเมินผลในรูปแบบที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย รัตน์ะ. ๒๕๔๙. การมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ. ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , กรุงเทพฯ.
- กิตติชัย รัตน์ะ และชาญชัย งามเจริญ. ๒๕๔๘. การบริหารจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง. ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๑. โครงการการประยุกต์การพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้ตัวชี้วัดสีเขียวในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน (รายงานฉบับสมบูรณ์). สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๒๕๕๒. โครงการบริหารจัดการระบบนิเวศลุ่มน้ำท่าจีน. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕. ๒๕๕๒. รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมปี ๒๕๕๒ พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำคาบเกี่ยว (จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร). สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕. ๒๕๕๑. แผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำคาบเกี่ยว (จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร) พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๔. สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายโชติ ตราชู

ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นายสุรพล ปัตตานี

รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่ปรึกษาดำเนินการ

นายสุวรรณ นันทศรุต

ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕

ดร.กิตติชัย รัตน์ะ

ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะผู้จัดทำรายงาน

นางสาวผุสดี เยี่ยมสวัสดิ์

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ

นายสิทธิชัย ศรีมีชัย

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ

นางสาวกนกวรรณ กลิ่นเกษร

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ

ออกแบบรูปเล่มและปก

นางสาวทิพย์วิภา กิจกุลนำชัย

นายพรพจน์ แก้วศรีงาม

สนับสนุนการดำเนินงาน

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕

๒๒๐-๒๒๒ ถนนยิ่งเป้า ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๓๔๒๗ ๕๓๓๙-๔๐, ๐ ๓๔๓๔ ๐๐๖๔

E-mail : reo05.org@mnre.mail.go.th

Website : www.reo05monre.com

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๕ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒๒๐-๒๒๒ ถนนยิงเป้า ตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๓๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๓๔๒๗-๕๓๓๙-๕๐ e-mail : reo05.org@mnre.mail.go.th website : www.reo05monre.com